

नमो तस्य भगवतो प्ररहतो सम्मा समुद्दस्स

आनन्दभूमि

THE ANANDA-BHOOMI (BUDDHIST MONTHLY)

विषय-सूची

१. बुद्धवचन	१
२. सम्पादकीय	२
३. बुद्धको ज्ञान महोपर्यो छ -भिक्षु धम्मसोभन	३
४. सद्दर्म पुण्डरिक र रेयुकाई - व. आ. वनविद्यप	५
५. बुद्ध : ज्ञान तथा शान्तिदाता -श्रेष्ठ परिक्रमा	६
६. उपसंघनायक भिक्षु . . . -रत्नभुन्दर शाक्य	७
७. धर्म र बुद्ध -भूषण शाक्य	१०
८. धर्म र जीवन -यशकुमार वज्राचार्य 'विवश'	११
९. मिथ्यावादीको कर्म विपाक -भिक्षु मुवोधानन्द	१२
१०. भगवान् बुद्ध र वहुजन हित -मुर्वर्ण शाक्य	१३
११. बुद्ध धर्म -ज्ञानवज्र वज्राचार्य	१५
१२. बुद्धको आर्थिक . . . -मुनीन्द्ररत्न वज्राचार्य	१७
१३. मेरो मन भन्छ -भिक्षु दिपंकर	१८
१४. भिक्षु अश्वघोष -लुम्बिनीराज शाक्य	२०
१५. राज्ट्रिय सभामा दिएको . . . -भिक्षु अश्वघोष	२३
१६. Moral . . . Subarna Man Tuladhar	२७
१७. दुख्ख मुक्त जीवन -बेखारत्न शाक्य	३१
१८. म्हासुगु स्वां -ग्रनगारिका माधवी	३१
१९. बौद्ध गतिविधि	३२

(आपादपूर्णिमाका दिन रानी महामायादेवीको गर्भमा बोधिसत्त्व प्रवेश गरेको स्वप्न)

एक प्रतिको रु. ३। वार्षिक ग्राहक शुल्क रु. ३०। आजीवन ग्राहक शुल्क रु. ३००।

बुद्धसम्बत् २५३५

नेपालसम्बत् ११११

वर्ष १९

गुरुपुन्ही

दिल्लाश्व

अंक ३

विक्रमसम्बत् २०४८

1991 A. D.

Vol. 19

आपाद

July

No. 3

(अन्तिम भित्री कभरको वाकी)

मान ताम्राकार निर्विरोध निर्वाचित हुनुभएको छ । २२८
जनाले मत प्रदान गरेको तथा ५४ वर्षमा पहिलो यटक
गुप्त मतदानद्वारा भएको यस चुनाव संचालन गर्न
बरिष्ठ ग्रधिवक्ता सर्वज्ञरत्न तुलाधरको अध्यक्षतामा ४
सदस्यीय चुनावसमिति गठन गरिएको थियो ।

गुम्बा संचालन गर्न रकम संकलित

२०४८ जेठ १४, स्पाडजा-

भगवान् बुद्धको २५३५ औं जयन्तीको उपलक्ष्यमा
आयोजित समारोहमा स्थानीय धर्मोदयसभाका शाखाका
कोषाध्यक्ष ललितबहादुर गुरुडले स्थानीय गुम्बा संचालन
गर्न राखिएको गुठीको लागि रु. ७५०००।- को रकम
संकलन भएको कुरा आपनो प्रतिवेदनमा बताउनुभएको
छ । सो बेला दहों, माझकटेरी, ढाकालथोक र शिरू-
बारीका श्रद्धालु बौद्धजनहरू समेतको उपस्थिति थियो ।

साप्ताहिक धर्मदेशना

२०४८ जेठ १४, संखुवासभा-

यहाँको चैत्रपुरमा मनाइएको सप्ताहव्यापी २५३५
औं बुद्धजयन्ती समारोहमा रिमिला शाक्य, जितबहादुर
लिम्बू, सुश्री बुद्धलक्ष्मी शाक्य, सुधन्शाक्य, सुश्री राधिका
शाक्य, कृष्णमोहन शाक्य, सुश्री सुमनादेवी शाक्य, पेम्बा
नुरो शेर्पा, श्रीमती निवेदनाकुमारी गोतम, सुश्री जीव-
लक्ष्मी शाक्य, प्रमोद शाक्य, चन्द्रज्योति शाक्य र प्रेम
शाक्यले विषयना, धर्मनिरपेक्षता एवं बौद्ध जागरणका
विषयमा आफ आपनो मन्त्रव्य घक्त गर्नुभयो ।

चन्द्रज्योति शाक्यबाट बुद्धजयन्ती समारोह मना-
उन प्राप्त भएको आर्थिक रकमको विवरण सुनाउनुका
साथे भलिबलखेल, हाजिरी जवाक, साहित्य, संगीत तथा
बुद्धप्रतिमा सजावट जस्ता प्रतियोगिताहरूमा प्रथम,

द्वितीय र तृतीय हुनेलाई पुरस्कार प्रदान गर्नुभयो । सो
बेला बौद्ध जानमाला भजन तथा सांस्कृतिक बाजागाजा
सहित बुद्धप्रतिमाको शोभायात्रा पनि भएको थियो ।

गुम्बाको उद्घाटन

२०४८ जेठ १४, संखुवासभा-

२५३५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको
सिद्धपोखरीमा नवनिर्मित साङ्गा छबो गुम्बाको उद्घाटन
गरियो । शाक्यमुनि बुद्ध, पद्मसंभव र छेषी मे बुद्धका
प्रतिमाहरू स्थापना गरिएको त्यस गुम्बाको लागि
२५.२७२।- छपियाँ चन्द्रा स्वरूप रकम प्राप्त भएको
थियो । सो गुम्बा संचालक समितिमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष,
सचिव, कोषाध्यक्ष र सदस्यमा क्रमशः चन्द्रप्रसाद वामी,
बंबाहादुर लामा, नारायण लामा, डा० छिरिङ शेर्पा र
डम्बरबहादुर लामा रहनुभएको छ ।

[नेपालभाषा]

बुद्ध हनाःलि पुरस्कार लःल्हात

११११ तछलाथ्व १५, यल-

थनया नागबहालय शीलप्रार्थनां न्हाःगु दीपकर
परियति शिक्षालयया बुद्ध हनाःलि उगु शिक्षाय उत्तीर्ण
ज्यूपि द्वैमिपन्त द्वनेसफू व मेसेगु सफू पुरस्कारया रूप्य
प्रदान जुल । समितिया अध्यक्ष छविरत्न धाख्वाःपाखे
लसकुस न्वचु व प्रेमबहादुर शाक्यपाखे न्ह्यज्याकूगु रयु
समारोहस सचिव असिता धाख्वाःपाखे उत्तीर्ण परीक्षार्थी
सहितया नां न्ह्यथनाः प्रगतिविवरण प्रस्तुत जूगु खः
कोषाध्यक्ष तुलारत्न शाक्यपाखे आयव्य न्ह्यथसे अन-
गारिका सुशीलापाखे सुभाय द्वायेगुया नाप थुगु समा-
रोहया लागी हीराकाजी सुजिकाः, हीराकाजि शाक्य व
(ल्य अन्तिम कभर पेज्य)

आनन्द भूमि

प्रधान-सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष

३०८८

सम्पादक
सुवर्ण शाक्य
फोन नं. २-१२८५५

कार्यालय

‘आनन्दभूमि’

आनन्दकुटीविहार
पोष्टवक्स नं. ३००७
इवयन्मू, काठमाडौं
फोन नं. २-७९४२०

व्यवस्थापक
भिक्षु मैत्री

व्यवस्थापन सहयोगी
श्रामणेर कोण्डञ्ज

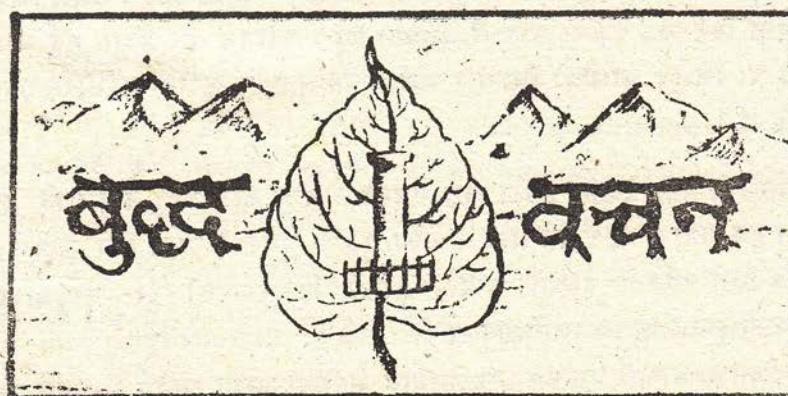
३०८९

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहारगुठी
आनन्दकुटी, काठमाडौं

नगर-कार्यालय

श्रीघविहार

न. घल टोल
काठमाडौं ।
फोन नं. २-२७१५०

अर्कासँग भिक्षा माग्न जाँदैमा भिक्षु हुँदैन
र खराब धर्म ग्रहण गर्नेतसम्म पनि भिक्षु हुँदैन ।

सम्पादकीय

भिक्षु-तालीम-केन्द्र

नेपाल बुद्धधर्मविलम्बीले खचाखच भएको देश भएपनि यहाँको बुद्धधर्ममा हिन्दूधर्मको पूरापूर छाप परिसकेको छ । यसैलाई बुद्धधर्म भन्दै आएको सयाँ वर्ष भइसकेको छ । थेरवाद बुद्धधर्मको पुनःस्थापनाका लागि धेरै कोशीज्ञ भएतापनि नेपाली परम्पराका संस्कृतिलाई यसले प्रभाव पार्न सकेको छैन । यहाँ भिक्षुहरू साहौं कम छन् । भएका भिक्षुहरू पनि नेपाल बाहिर विभिन्न ठाउंमा तालीम लिएर त्यस-त्यस स्थानका संस्कृति बोकेर आएका छन् । नेपाललाई मौलिक बुद्धधर्मको रूपमा पुनःस्थापित गर्न नेपालीको प्रयास साहौं कम देखिएछ । यस कार्यका लागि नेपालमा आपनै पनको भिक्षु तालीम केन्द्रको अत्यावश्यक भएको छ ।

आपनै देशमा यस्तो तालीमकेन्द्र नहुँदा बाहिरका बौद्धदेशहरूमा अध्ययन गर्न जाने एउटा सु-अवसरको रूपमा सम्झी थामणेर हुनेहरूको संख्या बढ्न जाने संभावना धेरै हुन आउँछ । शिक्षा ग्रहण गरिसकेपछि चीवर छोडी गृहस्थ तै हुन जानेहरू भएमा तालीम गराएर पठाएका देशहरूबाट नेपालीप्रति अविश्वास जम्न जाने र स्वयं नेपाली गृहस्थहरू तथा अबौद्धहरूद्वारा खिज्याउन सकिने बातावरण सृजना हुन सक्ने हुन्छ । नेपाली बौद्धहरू (गृहस्थ वा भिक्षु) पनि अकाको मुख ताकी आफूले केही प्रयास नगर्ने सुखभोगी जस्तामात्र देखिने भएका छन् । यसैले नेपालमा भिक्षु बनाई पूर्ण तालीम दिई अरु देशका सरह तै योग्यता ग्रहण गराउने सत् प्रयास गर्नु आजका सच्चा बौद्धको (गृहस्थ वा भिक्षु) चासोको विषय र कर्तव्य हुन आएको कुरामा गम्भीरतापूर्वक सोच्नुपर्ने अवस्था आएको छ ।

बुद्ध जन्मेको बौद्ध देशमा एउटा बुद्ध धर्मको तालीम केन्द्र नहुनु नेपालीको लागि साहौं लज्जास्पद कुरा हुन आएको छ । नेपालमा जन्मेका बुद्धको धर्मलाई ग्रहण गरी आफूलाई बौद्धदेश भनाउनमा गौरव लिने बाहिरी देशको अगाडि हाम्रो हिन्दूराज्यको देश बौद्धधारणा अनुसार पुच्छरको देश जस्तो हुन जानु स्वाभाविक कुरा हो । यस विषयमा गृहस्थहरूले त्यति चासो नलिए तापनि शिक्षा, दीक्षा र आफनो अठोटमा स्वनामधन्य भइसकनुभएका श्रद्धेय भिक्षुहरूबाट छिटै यस मार्मिक विषयतिर सोच-विचार पुन्याउनु अत्यावश्यक भएको छ । यस कुरामा विचार गर्न ढीला भएमां सच्चा बुद्धधर्म स्थापना हुन यस हिन्दू सापेक्ष देशमा अरु १०० वर्ष लाग्नेछ । यसरी खडा हुन आएको प्रश्नमा आनन्दभूमि आशान्वित भई उत्तरको प्रतिक्षामा रहनेछ ।

बुद्धको ज्ञान महोपकारी छ

□ भिक्षु धम्मसोभन
बौद्ध समकृत विहार, भक्तपुर

तथागत सम्यक् सम्बुद्ध र लोकगुरु हुनुहुन्छ । वहाँको शारीरिक कर्म, वाणी कर्म र मनः कर्म परिशुद्ध अ । भगवान् बुद्धले निस्त्वार्थ भावले दिनुभएका उपदेश बहुबन हित, सुख र कल्याणकारी भएको छ । यस कारण बुद्धले रास्तो उपदेश दिनुभएको छैन, शिष्यहरूलाई निर्वाणमार्गको बाटो प्राप्त गराउन स्पष्ट रूपले उपदेश दिनुभएको छैन र सयकडौं बुद्धका शिष्यहरूले आश्रव कर परी शान्तिपद निर्वाणका साक्षात्कार गरेका छैन दूर कोही पनि श्रमण बाह्यण, र मारले भगवान् बुद्धलाई दोषारोपण गर्न सक्तैनन् । यस्ता लक्षणहरूबाट पूर्ण लालो कारणले भगवान् बुद्ध निर्भयपूर्वक समर्थवान् भएर जहाँतहीं शिर ठाडोपारी विचरण गर्नु भएको छ ।

भगवान् बुद्ध साधारण पुरुष थिएन । वहाँको व्यक्तिको दाँजोमा आजसम्म विश्वको इतिहासमा कसेले न शान्तिपथ देखाउन सकेको छैन । साधारण व्यक्तिले भगवान् बुद्धका विशेषताहरू चिन्न सक्दैन । अस असत्पुरुष-बुद्धलाई चिन्नु सट्टा उल्टो विकर्षणमात्र भएर जान्छ । पुरुषले बुद्धलाई चिन्ने त कहाँ ? सत्पुरुष र असत्पुरुष समेत चिन्न सक्तैन । भगवान् बुद्धले सत्पुरुष र पुरुषको स्वभावको यसरी बताउनुभएको छ—
असत्पुरुषले असत्पुरुषलाई चिन्न सक्तैन ।
असत्पुरुषले सत्पुरुषलाई पनि चिन्न सक्तैन ।

३. असत्पुरुषले असत्पुरुषलाई चिन्न सकिन्छ ।
४. सत्पुरुषले सत्पुरुषलाई पनि चिन्न सकिन्छ ।

संसारमा कुनै पनि मानिस असत्पुरुष बन्न चाहै-दैन साथै त्यसो हुने कल्पनासम्म पनि गर्न रुचाउँदैन । त्यस्तो भएतापनि आफूले नचाहेतापनि अरुको करकापले ने असत्पुरुषमा सामेल हुन जान्छ । आपनै धन, जन, यश र पद आदिको अभिमानले गर्दा पनि न जानिकनने असत्पुरुषमा दर्ता भएर जान्छ । असत्पुरुषले न आपना आमा—बाबुलाई चिन्दछ, न गुरु आचार्यलाई, न शीलवान् व्यक्तिलाई, न सत्पुरुषलाई, न आफूले आदर गर्न योग्य व्यक्तिलाई न त सम्पूर्ण ब्लेशबाट विमुक्त, निस्त्वार्थी करणावान् भगवान् सम्यक् सम्बुद्धलाई नै महत्त्व दिने हुन्छ । त्यसकारण जुन व्यक्तिले सत्य धर्म छोडेर ज्ञाठो कुरा बोल्दछ त्यस व्यक्तिले संसारमा नगर्ने पाप कर्म कुनै पनि हुँदैन ।

भगवान् बुद्धलाई चिन्न नसक्ने मानिस आजभोलिको असत्पुरुषले मात्र होइन बुद्धको समयमा (५२८ई. पू.) पनि थुप्रै देखिन्छन् । तिनीहरूमध्ये यशोधरादेवी को माइ देवदत्त पनि एक हुन् । देवदत्त बुद्धशासनमा भिक्षु भएतापनि आपनो धर्मगुरु भएका भगवान् प्रति कृतधन भएर बहाँलाई मारी आफू बुद्ध बन्नुको लागि धेरै पटक प्रयास गरेका थिए । देवदत्तले बुद्धलाई मार्नुको लागि राजगृहका बिम्बिसार राजाका छोरा अजातशत्रुलाई हातमा लिएपछि देवदत्तको सल्लाहलाई स्वीकार

गरी अजातशत्रुले धेरे पटक पैसा दिएर घातकहरू पठाए । तिनीहरूले पैसाको लोभले गर्दा बुद्धलाई मार्न भनी गएका थिए तर तिनीहरू बुद्धका धर्मोपदेश सुनेर प्रभावित भई उल्टो बुद्धका शिष्य हुन पुगे अजात शत्रु देवदत्तको सङ्कृतमा परी बुद्धलाई मार्नको निमित नाला-गिरि भन्ने बलवान हात्तीलाई रक्सी खाई भगवान् बुद्ध आइरहैको बाटोमा पठाइदिए तर त्यो हात्तीले बुद्धको मैत्री भावले गर्दा केही गरेनन् । त्यो हात्ती जनावर भएर पनि बुद्धका प्रभावलाई चिन्न सक्ने भएर बुद्धका आगाडि यालतु कुकुर जस्तो भई बुद्धलाई बन्दना गरी फर्केर गए । देवदत्तले अनेक प्रकारबाट बुद्धलाई मार्ने प्रयास गरेतापनि नसकी पछि बुद्ध र बुद्धधर्मको महत्व बृजी अन्तिम अवस्थामा आपनो गल्ती स्वीकारेर बुद्धधर्म र सङ्कृका शरणमा गई दुःखपूर्वक प्राण त्यागेर गए । पछि अजात शत्रु पनि आफूले गरेको कुकृत्यबाट पञ्चात्ताप गरी सुन्न-सम्प पनि नसक्ने भई आपनो राज बैद्य बुद्धका उपासक जीवकको सहायता लिई बुद्ध कहाँ गएर क्षमा मागी जीवनभर बुद्ध-धर्म र सङ्कृके शरणमा गए । पछि उनले बुद्ध-धर्म चिरस्थायी गर्नलाई ठूलो योगदान पुन्याई भगवान् बुद्धको परिनिर्वाणपछि मरेर गए ।

बुद्धिजीवी भएर पनि असल शिक्षालाई समेत चिन्न नसकी जथाभावी काम र कुरा गरी हिँड्ने मानिसहरू धेरे छन् । यो असत्पुरुषको लक्षण हो । यसकारण तिनीहरूको जीवन र तिनीहरूले सञ्चालन गरिराखेका सङ्कृ-संस्था होस् दाराष्ट्र ने होस् त्यसको सत्यरूपले उन्नति र विकास भएर आउने सम्भावना कुनै हुनेछैन किन भने असत्पुरुष का साथीहरू पनि स्वतः असत्पुरुष ने हुने हुन्छ । सत्पुरुषहरूको सत्संगत वा सद्धर्मको उपदेश विना कुनै

मानिस आफ्ना साना वा ठूला पदबाट सत्पुरुष भएर आउन सक्तैन ।

बुद्ध महामानव र दुलैभ महापुरुष हुन् । हामीले यो तथ्य कुरा बुझ्नुपर्छ कि बुद्धको शरणमा जानु भनेको कुनै व्यक्तिको शरणमा जानु होइन त्यो त विशुद्ध अनुभूतिको महत्वलाई स्वीकार गर्नुमात्र हो । भगवान् बुद्धको स्वभाव र जीवनको महत्व बुझ्नु धेरे कठिन छ । वहाँको बोधिज्ञानलाई संसारको कुनै प्राणीले पनि लोप गर्न सक्ने छैन । बुद्ध अरुले मारेर अकालले र अकस्मात मर्ने खालको व्यक्ति होइन । बुद्धले आपनो शरीर तथा गर्नुमन्दा २ महिना आगाडि नै आपनो शरीर त्याग्ने घोषणागरी महापरिनिर्वाण भएर जानु भएको थियो । यो बुद्धका लक्षण हो ।

मावान् बुद्ध नैतिक, शील र आचरणले परिशुद्ध छन् यस कारण वहाँको जीवनवरित्र अधिष्ठन गरी व्यवहारमा उद्रेका १ कुनै व्यक्तिले जल लानुपर्नेछैन, अहलाई निन्दा हुन जाने छैन बुद्धले न कुनै तरुणीको पछि पछि दगुरेका छन्, न कुनै शत्रु वा आपना दाजु भाइ छोराहरूसँग लडेका छन् न आफूले गरेका कामबाट आफू नै भाग भाग हुनुपर्ने काम व्यहोरेका छन् । केरि न उनको हातमा कुनै शस्त्र शस्त्र आदि नै छन् । वहाँ अंगुलि माल जसले ज्यानमारा आलबक जस्तो पक्ष र शाक्य र कोलियहरूको संग्रामस्थलमा जानलाई पनि रित्तोहात एकले जानुभएको थियो । आपनो सत्यमार्गको जान प्रचार-प्रसार गर्न आपनो सच्चा ज्ञान सुनाएर बोक गराउनुभएको छ ।

सद्धर्म पुण्डरिक र रेयुकाई

★ व. आ. कनकद्विप

महायानसूत्रका ६ वटा पुस्तकहरू छन् । नेपालमा ती सबै पुस्तकहरू [नौ व्याकरण ?] न-व्याकरण नव धर्म धर्म पर्यायको रूपमा मानिन्थन् । यसलाई वैपुल्यसूत्र पनि भन्ने गर्नें छन् ।

बुद्ध कमल ज्ञे चौखो छ भन्ने परिभाषाको यो पुस्तक चिनिया भाषामा सन् २२३० मा अनुवाद भएको थियो । जापानमा कुमारजीव कृत सद्धर्म पुण्डरीक साहं नै लोकप्रिय छ । जापानका राज-कुमार शोतोकूताइले सन् ६१५ मा यस पुस्तकको आर्थ सहितको पाठ जापानी भाषामा लेखेका थिए ।

सम्भवतः नेपालका विद्वान वज्राचार्यहरूले यस पुस्तकको प्रथम परिचय स्वरूप सन् १ मा दिएका थिए । अतः नेपालको परम्परामा यो पुस्तक पाठ गरिसकेपछि पुस्तकलाई पूजा गरिकन मात्रै वस्त्रमा बाँधेर राख्ने चलन छ ।

सद्धर्म पुण्डरीकमा २७ अध्यायहरू छन् । ती सबै अध्यायहरूमा स्तूपपूजा र बुद्ध भक्तिका कुराहरू थयेउठ छन् ।

सूत्रको शुल्कमा 'एक पल्ट बुद्ध राजगृहको गृध-कूट पर्वतमा महानिर्देषको व्याख्या गर्दै अनन्त निर्देश निर्देशान समाधिमा लीन हुनु मयो । तब उसै समयमा

[लेखक] [“एक हि यान ।” दुःखबाट वाहिर लानको

लागि मैले श्रावक यान, प्रत्येक बुद्धजानलाई बताएता पनि शब्द म भन्छु— “बुद्धयान नै महायान हो ।”

सद्धर्म ग्रन्थमा उल्लेख भए अनुसार बुद्धको अस्तित्व कल्पानुकूल देखि थियो र त्यो सिद्धार्थको रूप त योटा नाटकमात्र हो । बुद्ध चिरकाल देखि अभिसम्बुद्ध हुन र अपरिमित आयुमा आज पनि छ ।

स्मरण रहोस्, पाली ग्रन्थहरूमा बुद्धका उपदेश-हरू दुई प्रकारका छन् । १, शीलकथा, दानकथा आदि उपासकोचित्त धर्मदेशना । २, सामुक्कंसिका धर्मदेशना, जसमा चतुरार्य सत्यको उपदेश छ । सद्बुद्ध पुण्डरीकमा चतुरार्यसत्यको देशना र सर्वज्ञ ज्ञान-पर्यवसायी देशनाहरू छन् ।

सद्बुद्धमा बोधिसत्त्वहरूको उद्देश्य अबलो कितेश्वर बोधिसत्त्व को पनि विशेष उद्देश्य यस निमित्त छ कि उनी संसारमा एकमात्र दुःखी मानिस पनि दुःख-बाट विमुक्त नभएसम्म ब्राह्म निर्बाण पदमा पुग्न चाहे ज्ञन र अद्यापि जगत् संसार उदारको लागि कार्य गरि-रहेका छन् ।

त्यसेले अबलोकितेश्वर बोधिसत्त्वको महिमा हामीले मान्युष्ठ [सद्बुद्ध ० परिवर्तन २४] ।

उपर्युक्त ग्रन्थका जापानी टीकाकारहरू असंघय छन् । उनीहरूमध्ये— एम० आनि साकी भन्दछन्—

पुण्डरीक ग्रथवा कमल शुद्धता र पूर्णताको चिह्न हो । कमलरूपी बुद्धलाई हामी सम्झौ ।

“नामु म्यो हो रे झँ व्यो !”

उक्त सिलसिलामा सधर्मका परिवर्त [Chapter] हरूमा उल्लिखित पितृ-पूजा “[पितृ देवहरूलाई नमः]” इत्यादि पनि नेतिक आचरण शुद्ध गराउनको लागि दरेयुकाई नेपालले सिकाई रहेको छ । बुद्धका उपाए कौशल्य [परिवर्त-२] को बोध गराइरहेको छ ।

समन्तभद्रका नेतिक गुणहरूको व्याख्या गराइ रहेका छन् । र मानिसलाई नेतिकवान् चरित्रवान् बनाउन खोजिरहेका छन् । रे यु काईभित्र मुसलमान, क्रित्रियन, र हिंदूहरू पनि लमावेश छन् । सद्बुद्धको प्रतिपालन भै न रहेको छ ।

हामी भने महायानकै महासूत्र वज्रयानलाई गोप्य पर्दले छोपेर कुकर्महरू गरिरहेका छौं र जनसमक्ष शूठो परिज्ञापा दिइरहेका छौं ।

बुद्ध : ज्ञान तथा शान्तिदाता

— श्रेष्ठ परिक्रमा

भगवान् बुद्ध ने एक हो
ज्ञान तथा शान्ति दाता
बुद्धत्वको अर्थ बताई
अति दिने परमपिता
जननी अश्रुधारा तब वगाउँछ
जब भगवान् पुत्र बनी श्राउँछ
“मानव के हो र कर्तव्य भनि
दिलको नयन ज्योति फैलाउँछ।

प्रनि ‘धर्मीमा’ स्वयं जगमाउँछ
आकाश-पाताल प्रकृति गीत गाउँछ
जब स्वच्छ ज्ञान मानव मस्तिष्कले पाउँछ
तब भगवान् रूपी पात्र कहलाउँछ ।
बुद्धले गयामा स्वच्छ ज्ञान याए
ग्रन्थारो संसारलाई उज्यालो तर्फ बढाए
शान्ति, अहिंसा, सदाचारको ज्ञान दिलाए
तब बुद्ध ने ज्ञान तथा शान्ति दाता भए ।

उपसंघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर

रत्नसुन्दर शाक्य

नेपालमा स्थविरवाद बुद्ध-धर्म पुनरुत्थान गर्नमा विशेष योगदान दिनुभएका महानुभावहरूमध्ये भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर पनि एक हुनुहुन्छ ।

वहाँको जन्म वि० सं० १६६६ साल, चैत्र महिना मा भोजपुरको टक्सारमा भएको थियो । वहाँ बाल्यकाल देखि ने विभिन्न धार्मिक क्रियाकलाप (धर्मचर्चा, बुद्धमन्त्र को जप, अष्टमीव्रत पालन गर्ने आदि) मा संलग्न हुँदै आउनुभएका ध्यक्ति थिए ।

वहाँको पिताको नाम कुलधन शाक्य र आमाको नाम चिरीमाया थिए । वहाँको एक दाजु पुण्यधन शाक्य हुनुहुन्छ र भाइहरूमा चेत्यधन शाक्य र कुलराज शाक्य हुनुहुन्छ । वहाँको नाम चक्रधन शाक्य थियो । वहाँका दुबै भाइहरू पनि पछि प्रवर्जित हुनुभएको थियो ।

चक्रधन शाक्य सार्ने उमेरमा (१२ वर्ष देखि) बाजे-बज्येका साथ पाटनमा रहनुभएको थियो । त्यसबेला वहाँले सन्तोधर्मका ज्ञाता जुजुमान साहूकहाँ गई सन्तोधर्म को विधि पनि सिक्नुभएको थियो । वहाँ २० वर्ष पुग-नपुग भएको बेला वहाँका बाजे र बज्येको निधन भएको थियो । त्यसबेला वहाँका बुद्ध ४५ दिनको क्रिया गर्नको निमित्त भोजपुरबाट काठमाडौं आउनुभएको थियो । क्रिया सिध्याई वहाँ पनि बुद्धसँगे भोजपुर जानु भएको थियो । भोजपुरमा वहाँले सन्तोधर्म पालन गर्दैरहे ।

त्यसेताका महादान नामक एक बौद्ध त्यागी आनन्दभूमि

(लामाभिक्षु) भोजपुर आउनुभएको थियो । चक्रधन शाक्यले वहाँसित सम्पर्क एवं सत्संगत गर्दै लगे जसको फलस्वरूप वहाँमा पनि वैराग उत्पन्न हुन थाल्यो ।

अतः वहाँले पूरा २० वर्षको उमेरमा (वि० सं० १६८७ साल) गृहत्याग गर्नु भयो । वहाँका बाजु एवं भाइहरूले वहाँलाई फकाउन कोशीश पनि गरेका थिए तर वहाँले दृढसङ्कल्पका साथ त्याग गर्नुभएको प्रमाण स्वरूप घर फर्कन कुनै हालतमा पनि स्वीकार गर्नु भएन ।

वहाँ भोजपुरबाट धनकुटा र धरान हुँदै विराट-नगर पुग्नुभयो । विराटनगरबाट पुनः जोगवनी जानुभई रेलबाट रक्सौल आउनुभयो । रक्सौलबाट पुनः नेपाल-भित्र आउनुभई काठमाण्डौसम्म पुग्नुभयो । काठमाण्डौ उपत्यकामा केही दिन रहनुभई पश्चिमतर्फ लाङ्नुभयो । मनकामना, बच्चिपुर, गोरखा, पोखरा हुँदै वहाँ वि० सं० १८३८ (१९३२ सन्) मा पहिलो पल्ट तानसेन पुग्नु भयो ।

त्यसबेला तानसेनवासीहरूले वहाँलाई गेरुवा वस्त्र लगाउनुभएका, एक राङ्गो अनुहार भएका नवयुवकको रूपमा देखनुभएको थियो । वहाँ ३-४ महिना तानसेनमा रहनुभई विधिवत् रूपमा श्रामणेर हुनको निमित्त तथा-गतको परिनिर्वाणस्थान कुशीनगर जानुभयो, जहाँ ऊचन्द्रमणि महास्थविर (सन् १८७६-१९७२) ले केही समयसम्म परीक्षा लिनुभएपछि वहाँलाई वि० सं०

१६८६ को चंत्र महिनामा, चंत्र शुक्ल प्रष्टमीका दिन श्रामणेर गर्नुभयो । नाम बहाँको शावयकुलको स्मरण गरी “शावयानन्द” राख्नुभयो । श्रामणेर शावयानन्दले पनि एक महिनाभित्रै मा सारा श्रामणेर-शिक्षा अवगत गर्नुभई पालन गर्नु भएको थियो ।

त्यसबेला कुशीनगरमा एम. ए. पेरिस नामका एक सिंहली भिक्षु पनि थिए, वहाँ भिक्षु अद्वानन्द एवं लङ्घा बाबाको रूपमा पनि सुपरिचित थिए । वहाँ ६० वर्षको उमेरमा नोकरीबाट रिटायर्ड हुनुभएपछि विशेष प्रसन्नताका साथ तथागतको पावनभूमि भारतमा आउनुभयो र कुशीनगरमा भगवान् बुद्धको परिनिर्वाण भूति दर्शन गरी संतोष उत्पन्न गर्नुभएको थियो । वहाँले कुशीनगरमा ने रही बौद्ध-धर्म पुनरुत्थानको निमित्त केही गर्ने संकल्प गर्नुभयो, जस अनुसार वहाँले कुशीनगर एवं आसपासका निर्धन, अशिक्षित र साधन विहीन जनताहरूको दुर्दशादेखी शिक्षामा विशेष जोड दिने संकल्प गर्नु भएको थियो । इतः वहाँले एक शिक्षकको प्रबन्ध गरी निःशुल्क पाठाशालाको स्थापना गर्नुभयो, जसको निमित्त वहाँले गाउँ-गाउँमा घुमफिर गरी बच्चाहरू जम्मा गर्नु भएको थियो । बच्चाहरूलाई प्रसन्न गर्ने वहाँले मिठाई, पैसा, चामल, फलफूल आदि पनि वितरण गर्ने गर्नुहुन्थ्यो पछि आएर यो स्कूल जूनियर हाइस्कूल र इन्टर कलेज सम्म हुन आयो ।

यससी कुशीनगरमा शिक्षाको केही प्रबन्ध गर्नुभए पछि लुम्बिनीमा पनि केही व्यवस्था गर्ने आशयले श्रामणेर शावयानन्दका साथ वहाँ सन् १६३३ को अप्रिल महिनामा लुम्बिनी आउनुभएको थियो तर प्रपशोच, लुम्बिनीमा गई केही गर्ने नपाउँदै विषम जलवायुको

कारण केही दिनको मलेरिया ज्वरले गर्दा औषधी गर्दा गर्दे पनि निको नभई अप्रिल महिनामा मे वहाँले लुम्बिनी मा आपनो प्राण त्याग गर्नुभएको थियो ।

यसको खबर श्रामणेर शावयानन्दले ने कुशीनगर मा जानुभई गुरुवर ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरलाई सुनाउनु भएको थियो, जुन खबर सुनासाथ बहाँ निकै दुःखित हुनुभयो ।

त्यस वर्ष (सन् १६३३) को वैशाख पूजिमासा श्रामणेर शावयानन्दले कुशीनगर मे मनाउँदै, केही दिन पछि बुट्टबल, तानसेन आउनुभयो । दुबै ठाउँमा गरी केही महिना विताउनुभएपछि वहाँ सारनाथ (धर्मचक्र प्रवर्तन स्थान) जानुभयो । सारनाथमा वहाँको सम्पर्क ऊ. कित्तिमा महास्थविर (सन् १६०३-१६०७) सित पयो, त्यस्ते महाबोधि सोसाइटीका आजीवन प्रधानमन्त्री नियुक्त हुनुभएका ब्रह्मचारी देवप्रिय बलिसिंहा (सन् १६०४-१६६८) सित पनि सारनाथको महाबोधि सोसाइटीमा बेटघाट भयो, वहाँले श्रामणेर शावयानन्दलाई ‘धर्मपद’ एउटा उपहार स्वरूप प्रदान गर्नु भएको थियो ।

यसरी वहाँ दुइ महानुभावहरूसित सुपरिचित भइ सकेपछि ‘बुद्धया’ प्रस्थान गर्नुभएको थियो, त्यहाँ श्रीलङ्घा विहारमा रहनुभई भद्रत शासन श्री महास्थ बिरबाट पनि परिचित हुनुभयो, वहाँ महास्थविर सन् १६२६ मा अनगारिक धर्मपालको आग्रहबाट भारतमा धर्म प्रचारार्थ प्रशिक्षित गरिएका १० जना श्रामणेरहरूको आचार्यत्वमा श्रीलङ्घा बाट भारत आउनुभएको थियो । ती श्रामणेरहरूलाई वहाँले बझालको शान्तिनिकेतन, विश्वभारती विश्वविद्यालयमा प्रशिक्षण दिन लगाउनु

भएको थियो । १५ वर्षको उमेरमा सन् १६१४ मा आमणेर हुनुभएका वहाँ सन् १६२० मा उप-सम्पन्न हुनु-भएको थियो । वहाँले सन् १६६० मा विशिष्ट बौद्ध विद्वान-हरूको लेख सङ्कलन गरी “बुद्धको देन” नामक एक किताब पनि प्रकाशन गर्नुभएको थियो ।

बहाँसित पनि राज्यत्वरमा चिनापची भइसकेपछि आमणेर शाक्यानन्द कुशीनगरमै फर्कनु भयो । कुशीनगरमा भिक्षु धम्मालोक (सन् १६६०-१६६७) पनि आइ-रहनुभएको कारण वहाँ खुशी हुनुभयो ।

त्यसबेला ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरले आपना एक शिष्य अच्युतानन्दलाई बर्मा पठाउने बन्दोवस्त गरिरहनु-भएको थियो । वहाँसित आफू पनि बर्मा जान चाहेको कुरा आमणेर शाक्यानन्दले ऊ. चन्द्रमणि महास्थविर समक्ष व्यक्त गरे जस अनुसार खर्चको निमित्त गुस्वर र भिक्षु धम्मालोकको तर्फबाट पनि केही सहायता पाई आमणेर शाक्यानन्द वि. सं. १६६० [सन् १६३४] सालमा बौद्ध साहित्य अध्ययन गर्न अच्युतानन्दका साथ बर्मा प्रस्थान गर्नुभयो ।

बर्मा पुगी, रंगूनको दर्शनीय स्थलहरूको अवलोकन गरिसकेपछि बर्माको एक अन्य शहर ‘मोलमिन’ प्रस्थान गर्नुभयो, जहाँको ‘लाऊ-पाऊ च्याऊ’ विहारमा पुग्नुभई ऊ. चक्रपाल महास्थविर (सन् १६६०-१६५३) लाई भेट्नुभयो । वहाँ बर्माका एक अभगमहापण्डित एवं पालिसाहित्यका भान्ना-आचार्य थिए । वहाँके छत-छायामा रही आमणेर शाक्यानन्दले बर्मेली भाषा र बौद्धग्रन्थको अध्ययन शुरू गर्नुभएको थियो ।

ऊ. चक्रपाल महास्थविरके सुझाव अनुसार आम-

जेर शाक्यानन्द वि. सं. १६६२ सालको माघ कृष्णपक्षको सप्तमी रविवारका दिन ६१ जना भिक्षुहरूका साथ मेघे सयादो महास्थविरको उपाध्यायत्वमा उप-सम्पन्न हुनु-भएको थियो ।

उहाँले बर्मामा बौद्धसाहित्य अन्तर्गत ‘अभिधर्म’ को पनि अध्ययन गर्नुभएको थियो । बर्मामा छ वर्ष जति रहनुभई वि. सं. १६६६ सालतिर स्वदेश फर्कनको निमित्त कलकत्ता आइपुग्नुभयो । कलकत्तामा भिक्षु कर्म-शील (प्रज्ञानन्द), आमणेर प्रज्ञारथिम एवं भाजुरत्न कंसाकार (वि. सं. १६४०-२०१३) लाई भेट्नुभयो ।

कलकत्ताबाट सिलगुडी हुँदै वहाँ कालिम्पोङ्ग पुग्नुभयो । कालिम्पोङ्गको त्रिपाई डाँडामा अवस्थित प्रज्ञावेत्य महाविहारमा भिक्षु महाप्रज्ञा (वि. सं. १६५८-२०३५) लाई भेट्नुभयो । वहाँलाई बर्मास्थित ‘बङ्गाली बुद्धिस्त सोसाइटी’ले ११ थान बङ्गालीपुस्तकहरू भिक्षु शाक्यानन्द मार्फत् पठाएको रहेछ । अतः ती ग्रन्थहरू बुझाउन पनि भिक्षु शाक्यानन्द कालिम्पोङ्ग आउनुभएको थियो । कालिम्पोङ्गमा डेढ महिना जति रहनुभएपछि ‘दार्जिलिङ्ग’ एकपटक अवलोकन गरि वहाँ बैशाख पूर्णिमा को निमित्त कुशीनगर प्रस्थान गर्नुभयो ।

यस अवधिभित्रमा वहाँको कनिष्ठ भाइ कुलराज (विमलज्योति) शाक्य पनि वि. सं. १६६६ को बैशाख पूर्णिमाको दिन कुशीनगरमा ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको तर्फबाट “आमणेर सुबोधानन्द” भइसकेको थियो ।

वि. सं. १६६३ (सन् १६३७) सालको पौष महिनामा भिक्षु महाप्रज्ञा, आमणेर अमृतानन्दको आग्रहमा कालिम्पोङ्गबाट सिलगुडी, जोगवनी, विराटनगर, धरान हुँदै भोजपुर पुग्नुभएको थियो । भोजपुरमा वहाँ-

लाई विशेषतः मिक्षु शावधानन्दका दाखु पुण्यधन र भाइ-हरू चंत्यधन र कुलराज शावधको अनुरोधमा एउटा बुद्ध-मूर्ति निर्माण गर्ने लगाउनुभएको थियो । जुन मूर्ति मिक्षु महाप्रज्ञाले १८ दिनमा तयार गर्नुभएको थियो ।

मूर्तिमा रङ्ग-रोगन पनि सकिनासाथ पौष मसान्त (३० गते) को दिन भव्य रथयात्रा गरी ती बुद्ध-मूर्ति-लाई विहार (धर्मस्थलको रूपमा एकतल्ले गरी बनाइ राखेको) मा प्रतिष्ठा गर्नुभयो र विहारको नाम पनि मित्रु महाप्रज्ञाले ने “श्री शावधमुनि विहार” राख्नुभयो ।

यसको भोलिपलट माघसंक्रान्तिको दिन विहारमा थुप्रे भक्तहरू मिक्षु महाप्रज्ञाको धर्म श्रवणार्थ जम्मा भइ-रहेका थिए । त्यसबेला भोजपुर जिल्लाका प्रतिष्ठित साहू देववहाडुर हलवाई सहित कयों मानिसहरू स्थविर-वाद बुद्ध-धर्म (षड्यन्तकारीहरूका नजरमा नयाँ मत)

मा लागेको देखी असहु भई जिल्लाका बडाहाकिम गरुडधबजकहाँ चुग्ली पुगिसकेको थियो । अतः बडाहाकिम केही कर्मचारी र सिपाहीहरू साथ लिई विहारमा पुग्नुभयो ।

मिक्षु महाप्रज्ञा र बडाहाकिमका बीच अनेक सवाल-जवाफ भइसकेपछि मिक्षु महाप्रज्ञा सन् १९२४ (वि. सं. १९८१) मा देशबाट निर्वासित भएका व्यक्ति भन्ने आहा पाउनासाथ, अन्य २/१ वटा आरोप पनि लगाई वहाँलाई पक्रेर लगेको थियो । ती अन्य आरोपहरू निम्न हुन्-

- १) हिन्दू बौद्ध भएको ।
- २) स्वीकृति नलिई बुद्ध-मूर्ति निर्माण गरेको ।
- ३) बुद्ध-धर्म प्रचार गर्न नहुने, प्रचार गरेको आदि ।

[क्रमांक]

धर्म र बुद्ध

- भूषण शावध,
३० बहाल

धर्मको मर्म जीवन भन्ने, आफ्नै स्वार्थमा जीवन रच्ने ।
ज्ञान विनाको धर्मको भाखा, सच्चा जीवन काखा-पाखा ॥
धर्म देखिने कर्म होइन, व्यक्ति-व्यक्तिको मर्म हो ।
यसको व्याख्या जीवन होइन, मात्र शीलको पालन हो ॥
बोल्दा मान्देको मुखभरि धर्म, उठ्दा बस्दा शील न शर्म ।
आप्नो दोष अरूमा पोख्ने, आफै ठीक छ भनेर जोख्ने ॥
बुद्ध कसैको पेवा होइन, स्वार्थले प्रेरित सेवा होइन,
बुद्धको नाम जपेर हिङ्गनु किन्तु पाप हो शुद्ध नहुनु ॥

धर्म र जीवन

□ यशकुमार वज्राचार्य 'विवश'

मानव जीवनमा धर्म र जीवनको के कति सम्बन्ध
छ भन्ने विषयमा कुरा गर्ने हो भने धर्म विना जीवन
सम्भव नै छैन भने पनि अनुपयुक्त होला जस्तो लाग्दैन ।
जब जब मानव जीवनमा धर्मको आस्था कम हुँदै जान्छ
तब चारेतिर अशान्ति, कोलाहल र पूर्ण दूषित वातावरण
को सिर्जना हुन्छ । जसरी बाँचनको लागि खाने, लाउने र
बस्ने ठाउँको नितान्त आवश्यकता छ, त्यसरी नै धर्मको
पनि उत्तिक आवश्यकता छ । अर्को अर्थमा भन्ने हो भने
धर्म र जीवनको सम्बन्ध नझ र मासुको जतिक छ ।
जब मानिसमा धार्मिक चेतना विलीन भएर जान्छ, तब
लोभी, लालची र स्वार्थी यस्ता छानेक कुचरित्र सृजना हुन
थाल्दछ । अब मानिसमा जस्ता नरास्ता भावनाले स्थान
ग्रहण गर्दछ तब एकले अर्कोमाथि सहयोगको भावनाबाट
नभै अहंभावनाले स्थान ओगट्न, पुर्छ, छस भनौ भने
पारस्परिक वैमनस्य जागृत भई आफू आफूमा टाढा हुन
बाध्य तुल्याउँछ ।

एवं प्रकारले जब मानिसमा मानवताको भावनाले
बास छोड्छ तब के हुन्छ त्यसको व्याख्या परी साध्य
डैन । साधारण भावामा भन्ने हो भने एउटा ठूलो डढेलो
लाग्न थाल्छ र समाजमा अशान्ति अस्थिरता काटमार
अनि पूर्ण कोलाहलको वातावरणले गुञ्जायमान गराउँछ ।
जान संसारमा जति पनि अग्रिय घटना, शीतयुद्ध, गृह-
युद्धेभि लिएर विश्वयुद्धसम्म भयो त यो के कारणले
न्यो ? यो एउटा विचारणीय प्रश्न छ ।

वास्तवमा यी सब हुनुको कारण मानवमा धर्मको
पहिचान नहुनु वा धार्मिक आस्था नहुनु र भावना
नबुझनु हो । जबसम्म भावनामा सच्चा धर्मको पहिचान
हुँदैन त उसको जीवनको केही महत्त्व पनि सार्थकता
पनि हुँदैन जसको फलस्वरूप उसले विभिन्न अनेतिक कार्य
एवं कुकृत्य गर्नेतिर लाग्नु र गर्दै जान्दैन । मानिस-
हरूले जबसम्म आपनो जीवनमा धर्मको कुनै सदुपयोग
गर्दैन, सेवा र सहयोग भन्ने शब्द उसले बिसंन्ध अनि
“बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय” भन्ने उद्गारको कुनै
महत्त्व राख्दैन, तब अन्याय, अत्याचार, गरिब, दुःखी-
मायि शोषण र उत्पीडन जस्ता अमानवीय कार्य गर्नेतिर
लागिएको हुनेछ । अतः बढी शोषित व्यक्तिहरूले यस-
को विरुद्ध आवाज निकाल्नु कसैबाट शोषित नभै स्वतन्त्र
हुन माग राख्दछ, यस्ता निरंकुशताको विरोधमा क्रान्ति
गर्दछ जसलाई दबाउन खोजदा गृहयुद्धसम्म चल्छ । यस्तै
एक देशले अर्को देशलाई गरेको शोषण निरंकुशता सहन
सक्दैनन् जसले गर्दा स्वतः विश्वयुद्धलाई निस्त्याउँछ ।
परिणाम स्वरूप सारा प्राणी र संसारलाई नै खाडलमा
धकेल्दछ ।

आखिर यी सबै दयनीय समस्याहरूको कारण के
हो त ? के मानिसले आ-आपनो वास्तविक जीवनको
लक्ष्य नबुझी धर्मको सदुपयोग नगर्नु हो त ?

जहाँसम्म लाग्छ यी सबै समस्याहरूको मुख्य
कारण धर्म र धार्मिक आस्थाप्रति अविश्वास गर्नुको सार्थे

धर्मप्रति कुने श्रोचित्य नराहनु ने हो । यो सत्य हो कि प्रत्येक प्राणी शान्तिपूर्वक बाँचन चाहै। सुखपूर्वक बाँचन जीवनमा धर्मको अपरिहार्यता छ, धार्मिक भावनाको आवश्यकता छ । प्रनि बाँचों र बचाओं भने धार्मिक भावनाको जहरत छ । यसरी मानवजीवनको लागि धर्म-को जहरत छ भने धर्म बचाउनको लागि मानव जीवनको पनि उत्तिकै आवश्यकता छ । जब कुने एक व्यक्तिले हामीलाई दुःख दिन्छ भने तब हामीले यसको प्रत्युत्तरमा केही गर्न नसके पनि कस्तो धर्म पनि नभएको मान्छे भन्ने शब्द ह । श्रो ग्रन्तर आत्मादेखि गुन गुनाउन पुग्छ । त यस वाक्यले पनि प्रमाणित गर्दछ कि धर्म र जीवनको एक

धर्मोसंगे कतिको दरिलो सम्बन्ध रहेछ ।

त हामीले यसको धर्म बुझी जीवनमा धर्म र धार्मिक भावना सूजना गरि जीवनलाई आपनो लक्ष्यमा लानु ने मानव भएर जिउनको सार्थकता एवं जीवनको मूल्याङ्कन गर्नु हो ।

त्यसेले भानिसहरू आपनो ईयो उच्च वदबोलाई स्थायी राखिराहन धर्म र जीवनको धर्म बुझनु आह आवश्यक छ भने यसलाई हृदयदेखि स्वीकारन निकै जहरी छ । तसर्थ मानव भएर मानवताको कदर गर्नु ने संसार-को सबैभन्दा ठूलो धर्म र कर्तव्य पनि हो ।

मिथ्यावादीको कर्म विपाक

- भिक्षु सुबोधानन्द

मिथ्यावादीको चित्तमा, शुद्ध चित्त सु-दुर्लभ ।
वचन र मनोभाव, असमान हुन्छ हेर ॥
गर्छ भाषण अनेक, मीठो कुरा कुचित्तले ।
कटू सुनिहालदा, ठीकै, भने जस्तो लाग्ने अरे ॥
सुन्ने व्यक्तिको जो हानी, यो पाप कसले बोक्छ ।
त्यही कूठवादीले त, अवश्य नै भोग गर्छ ॥
युद्धु कुरा थाहा पाए, मिथ्यावादी भनिन्छ है ।
पछि ठीकै कुरा बोले, सत्य कुरा मान्दैन है ॥

वाक्सिद्धि हीन भई, लोकमा निन्दित हुन्छ ।
पश्चात्ताप गरे पनि, रातौं - दिन चिन्ता हुन्छ ॥
चित्तमा ज्ञानको दृष्टि, लोप हुन्छ निश्चय नै ।
मृत्युकालपछि पनि, नरकमा अवश्य नै ॥
कूठाकुरा बोल्ने व्यक्ति, सर्व पापले युक्त छ ।
कूठाकुरा त्याग्नु वेश, सर्व शास्त्र प्रमाण छ ॥
सत्य कुरा बोल्ने व्यक्ति, सुख-शान्ति हुन्छ यहाँ ।
पञ्चशील लिनु वेश, लोकमा छ सार्थकता जहाँ ॥

-- अनु० दिव्यरत्न तुलाधर

भगवान् बुद्ध र बहुजन हित

(लेखक)

सर्व मानिस सुख चाहन्छन् आनन्द चाहन्छन् ।
तेपनि मानिस दुःखी ने छन् । यस्तै भगवान् बुद्धले भन्नै
भएको छ, यो संसार दुःखमय छ । दुःखलाई निरोध गर्ने
उपाय अङ्गालन सकियो भने दुःख प्रवश्य हट्न सबै ।
ती उपायलाई सर्वले ग्रहण गर्न कोशीश गर्नुपर्दछ । यही
उपायद्वारा भगवान् बुद्धले बहुजनको हित हुने कुरा बता-
उनुभएको छ । बहुजनको हित भनेको धेरैजसो प्रजातन्त्र-
को हित हो । यो बहुजनको हित हुने व्यवस्थालाई आज
हामी प्रजातन्त्र पनि भन्दछौं । यो प्रजातन्त्र अथवा बहु-
जनको हितलाई सदा स्थिर राख्न भगवान् बुद्धले ३ बटा
कुरा आवश्यक भएको बताउनुभएको छ । ती हुन शील,
समाधि र प्रज्ञा ।

शील भनेको सदाचार हो । सदाचार भनेको
आपनो बानी व्यहोरा असल पार्नु हो । आपनो बानी नस-
वारी अर्काको बानी मात्र ख्याल राख्ने गन्यो भने त्यसले
आफूले पनि दुःख भोग्छ र अरुलाई पनि दुःख
उन्याहरहन्छ । यसले गर्दा बहुजनको हित हुँदैन
अर्यात् प्रजातन्त्रको रक्षा हुँदैन मानिस आपनो
न्वायंको लागि परलाई दोष विई दुःख दिने
न्वचावका पनि हुन्नन् । यस्तालाई भगवान् बुद्धले शील-

- सुवर्ण शाक्य

उपदेश दिनुभएको हो । शीलपालन नगर्नेलाई दुश्शील
व्यक्ति भन्दछ । दुश्शील व्यक्तिले कहिल्यै कर्तव्य पूरा
गर्दैन । ऊ कर्तव्यपथलाई कुनै न कुनै तरिकाबाट खोट
लगाई कर्तव्य विमुख बन्दछ । उसलाई थाहा हुँदैन कि
कर्तव्य विमुख बन्दा प्राक्फमा दोष आइलाग्छ । तब ऊ
सधैं दुःखी रहन्छ । यस्ता व्यक्ति रहेको ठाउँमा बहुजनको
हित हुनु गाहो छ । यस्तालाई बहुजनको हित अथवा
प्रजातन्त्रका बाधक मानिन्छ । यसरी समाजमा कोही पनि
बहुजनको हितको बाधक नहोस् भनी भगवान् बुद्धले शील-
मा जोड दिनु भएको हो ।

अर्को दुःख हटाउने उपाय हो समाधि । समाधि
भनेको चित्तलाई चञ्चल नपारी बसमा राख्नु हो ।
चित्तलाई बसमा राख्नु भनेको गरेको काममा दृढ हुन्
हो । काम भनेको असल पनि हुँल, खराब पनि हुँल ।
खराब काममा दृढ हुनुलाई समाधि भनिन्दैन कितकि
खराब कामले दुःख हट्दैन अपितु दुःख बढ्दै जान्छ ।
तब बहुजनको हित हुनुको सट्टा बहुजनको अहित हुन
जाए । इयस्तै आचरण शुद्धीका साथ दृढ हुनुलाई
साँच्चैको समाधि भन्दछ । चञ्चल चित्तले तृणारूपी विकार
पैदा गर्दछ । तृणालाई लोभले साथ दिने हुँदा ऊ बिकार

तिर बढी ढूँढ हुन्छ । साकारमा ऊ ढूँढ हुन सबैदेन किन-
कि साकार कार्यमा दृढ हुनलाई समाधि नै चाहिन्छ ।
त्यहो वास्तविक समाधि हो जुनले चडचल चित्तवृत्तिलाई
रोक्छ । आर्को अर्थमा भन्ने हो भने सदा सजग रही होश
राखिछाइनु समाधि हो । जस्तो रीस उठ्दा होस् राखी
चुप लागिदियो भने त्यस क्रोधसे आफूलाई हानी गर्दैन ।
आफूलाई हानी नगर्नेले अरुलाई पनि हानि गर्दैन । तब
बहुजनको हित हुन्छ । यसैले भगवान् बुद्धले समाधिलाई
जोड दिनु भएको छ ।

दुःख हटाउने तेश्वो उपाय हो 'प्रज्ञा' । प्रज्ञा भनेको
विवेक बुद्धि हो । अर्थात् भिक्षी ज्ञान हो । खानपान ध्यव-
हार भनेको बाहिरी ज्ञान हो । त्यसलाई प्रज्ञा भनिन्दैन ।
सत् असत् विचार गरी कल्याणकारी रूपमा प्रयोग गरिने
ज्ञान नै प्रज्ञा कहलाइन्छ । सत् ज्ञान भनेको आफू र अरु
दुखको भलो हुने ज्ञान हो । यो प्रज्ञा लौकिक र लोकोत्तर
गरी दुई प्रकारका छन् । लोकध्यवहार भनेको मानिसले
मानिसप्रति गरिने ध्यवहार हो । मानिसप्रति दुर्धर्यवहार
भएमा त्यसलाई प्रज्ञा भनिन्दैन । अरु प्रतिको सद्ध्यव-
हारले आफूलाई सन्तोष हुन्छ । त्यो सन्तोषले मानिसलाई
निर्वाणितिर पुन्याउँछ । मानिसको अन्तिम लक्ष्य निर्वाण-
प्राप्ति हो । निर्वाण चाहनेले बहुजनको हित गरेको
हुन्छ । प्रज्ञाहीन ध्यक्ति कुमार्गमा लाग्छ । आफू कुमार्गमा
लागेपछि त्यसले अरुलाई पनि नोकसान पुन्याउँदै जान्छ ।
तब बहुजन हितमा बाधा पछै । शील समाधि र प्रज्ञा
मध्ये प्रज्ञा नै प्रमुख कुरा हो । प्रज्ञा विनाको शील र

समाधि पनि अपूरो नै हुन्छ ।

२५०० वर्ष अधि भगवान् बुद्धले बहुजन हिताय-
को लागि सशक्त शान्तिमय क्रान्ति गर्नुभएको थियो ।
समाजमा सांस्कृतिक परिवर्तन त्याउन भगवान् बुद्धले
आपनो शरीरलाई पनि सुकाएर प्राणान्त हुने कठिन
अवस्थासम्म निर्वाह गर्नुभयो । बूढाबूढी र महिला एवं
राजपरिवार पर्यन्तबाट समेत ठूलो अपवाद खन्नुपरेको
थियो । आपने दाजुभाइको विरोध र घट्यन्त्रले ज्यानसम्म
गुम्ने स्थिति परेको थियो । तीर्थंकर जस्ता प्रतिदून्डीहरू-
बाट लात बात सहनु परेको थियो, तर पनि बुद्धत्व प्राप्त
भएको हुनाले शील, समाधि र प्रज्ञाबलले बहुजन हिताय-
को लागि अगाडि सरेको सन्धै गरेर धेरैलाई दुःखबाट
मुक्त गराई निर्वाणमार्गसम्म प्रदान गर्नुभयो । नेपालपुत्र
महामानब गौतम बुद्धको यो प्रभाव संसारभरि कैलिदे
गएको छ । शील, समाधि र प्रज्ञाको कमीले विश्वमा
ठूल-ठूला युद्ध मच्चिरहेका छन् । यो विनाशको चिह्न हो ।
शान्ति कायम गर्न को लागि भगवान्द्वारा उपदेशित शील,
समाधि र प्रज्ञामा जोड दिनु ज्यादै आवश्यक छ । शील,
समाधि र प्रज्ञा जीवन जितकै महत्त्वपूर्ण छ । यो विना-
को जीवन वास्तविक जीवन नै होइन । मात्र बाँचनु जीवन
हो भने कुकुर बिरालोको जीवनमन्दा मानिसको जीवन
केही फरक भएन । यसैले शील, समाधि र प्रज्ञालाई
अंगाली शान्तमय जीवन बाँची बहुजन हितायमा अघसर
हुनु मानवजीवनको सार्थकता हो ।

'सिहले भाक लागेतापनि घाँसपात खाँदैन, दुब्लो भएतापनि

हात्तीको मासु खाँदैन । "

-लोकनीति

बुद्धधर्म

□ ज्ञानवज्र वज्राचार्य

परियति सद्धर्म कोविद

२६१६ ओं वर्णशागाडि नेपालअधिराज्यको पश्चिम तराई लुम्बिनी उपवनमा कपिलवस्तुका राजा शुद्धोदनका अग्रमहिवी महामायादेवीका सुपुत्र राजकुमार सिद्धार्थको वैशाखपूर्णिमाको दिनमा जन्म लएको थियो ।

“वहाँ २६-वर्षको उमेरमा गृह त्यागी ३५ वर्षको उमेरमा बुद्ध गयाको बोधिवृक्षमुनि वैशाखपूर्णिमाको दिनमा बोधिज्ञान प्राप्त गरी सर्वज्ञ बुद्ध हुनुभयो ।” बुद्धत्व प्राप्त गर्नुभइसकेपछि वहाँ बुद्धगयाबाट सीधा बाराणशी नजीकको ऋषिपतन मृगदावनमा जानुभएको थियो । त्यहाँ भगवान् बुद्धले सर्वप्रथम पञ्चमद वर्णीय निक्षुहरूलाई धर्मावबोध गराइसकेपछि वहाँ सोही बनमै जन्मनुभएको थियो ।”

“त्यसवेला एक दिन सुजाताका छोरा यशपुत्र विरक्त भई एकले रात्रीको समयमा घरबाट निस्की वाराणशीबाट मृगदावनमा गई बुद्धको उपदेश सुनी निक्षुहरू भए ।”

“अनि यशपुत्रका पिता स्वयं पुत्रलाई खोजदै रहेगः मृगदावनमा पुगी भगवान् सँसेंग मेरो पुत्र यशलाई जन्मनुभएको छ कि ? भनी सोधो ।

“भगवान् ले यशकुमारका पितालाई सुनाइरहेको लाई उपदेश सुन्दा सुन्दै त्यो यशपुत्रले अरहत् फल लाई गरे ।”

“उही वर्षावासमा सेठपुत्र यशकुमारका साथीहरू

(५४) चबज्ञ जनाले भगवान् बुद्धको उपदेश अनुसार ध्यान-भावनागरी अर्हत्फल प्राप्त गरेका थिए ।” ६० जना आवक (शिष्य) भएपछि भगवान् ले भन्नुभयो — (माहावरण-विनय पिटक बाट)

‘चरथ भिक्खुवे चारिकं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय अत्याय हिताय सुखाय देवमनुस्तान । देसेय भिक्खुवे धर्मं आदि कल्याणं, मज्जेकल्याणं परियोसान कल्याणं सात्यं सध्यञ्जनं केवलं परिपुणं परिसुधं ब्रह्मचरियं पकासेठ ।

धर्म— “निक्षुहरू ! बहुजन हितको लागि बहुजन सुखको लागि विश्वप्रति दयाको लागि, देव र मनुष्यहरूको हित, सुख र कामको लागि संचार गर । निक्षुहरू ! आरम्भ, मध्य र अन्त्य समयसम्म कल्याण हुने धर्मको अर्थ र भाव सहित उपदेश दिएर सम्पूर्ण परिशुद्धि ब्रह्मचर्यं (धर्म) को प्रकाश पार ।”

“यहाँ ‘अनुकम्पा भनेको’ आफूले पाएको अनुपम विशेष सुखानुभवलाई छाडेर भएपनि अनुकम्पा रात्री भगवान् बुद्धले धर्मोपदेश गर्नुहुन्छ ।” थोरे वा धेरे उपदेश गरिने त्यो धर्मोपदेश आदि मध्य र अन्त्य कल्याण हुने गरी उपदेश गर्नुहुन्छ ।”

“देह सहित मनुष्यहरू भन्नाले सम्मति देवहरूलाई यहाँ देव मनिएको हो । बौद्ध साहित्यले राजाहरूलाई ‘सम्मति देव’ भन्दछ । मनुष्य भन्नाले मनुष्यमात्रलाई भनिएको हो ।”

“भगवान्‌ले धर्मोपदेश गर्नुहुँदा शुरूमा शीलका कुराहरू, बीचमा अष्टाङ्गिक मार्गका कुराहरू तथा अन्यथा निर्वाणका कुराहरू प्रकाश पार्ने भएकोले आदि मध्यपर्यं-वसान कल्याण भनिएको हो ।”

“अर्थयुक्त र व्यञ्जनयुक्त आदिको स्पष्टीकरण यस प्रकार दिइएको छ—

“जसको उपदेशमा जाउलो र भात, स्त्री र पुरुष आदिको चर्चा हुन्छ अर्थात् खान-पान, स्त्री-पुरुष आदिको कुरा मिथित हुन्छ, त्यस्तो उपदेशलाई सार्थक भनिन्दैन । भगवान्‌ले त्यस्ता कुरा छाडी चतुर्सति पट्टान, शील-समाधि-प्रज्ञा मिथित भएको कुराको उपदेश गर्नुहुन्छ । त्यसेले भगवान्‌को उपदेशलाई ‘अर्थयुक्त’ भनिएको हो ।”

अर्थ प्रतिसम्भवा, प्रतिभाण प्रतिसम्भवाको विषय भएकोले अर्थयुक्त धर्म प्रतिसम्भवा, निरुक्ति प्रतिसम्भवाको विषय भएकोले ‘व्यञ्जनयुक्त’ भनिएको हो ।”

‘केवलं परिपूर्णं परिशुद्धं’ किन भनिएको ?

“कुनै बचन थप, घट गर्नु नपर्ने, कमी. बेसी नभएका सबै अङ्गहरूले परिपूर्ण भएकोले ‘केवलं परिपूर्णं’ अर्थात् सबै परिपूर्ण भनी भनिएको हो ।”

“हटाउनुपर्ने कुनै बचन नभकोले, निर्दोष भएकोले ‘परिशुद्ध’ भनी भनिएको हो । अथवा जुन उपदेश गर्दा यस उपदेशद्वारा लाभ सत्कार, मानमर्यादा पाउने छु भन्ने आशागरी उपदेश गरिन्छ त्यस्ता उपदेशलाई ‘अपरिशुद्ध’ भनिन्छ । भगवान्‌ले त्यस्तो मनमा राखी उपदेश गर्नुहुन्न । केवल हितैषी भावनालाई मनमा राखी मैत्रीपूर्वक मृदु चित लिई उपदेश गर्नुहुन्छ । त्यसेले ‘परिशुद्ध’ भनिएको हो ।”

“भगवान् बुधले ४५ बर्षसम्म धर्म उपदेश गर्दा

अनगिन्ती ब्रह्मादिदेव, मनुष्यहरूले विमुक्ति ज्ञान प्राप्त गरेका थिए ।”

“भगवान् बुद्धले जस्तै श्रावक (शिष्य) हरूले देश-देशान्तर जनपद निगममा गई धर्म प्रचार र प्रसार गर्दा धेरै ब्राह्मीहरूले विमुक्ति ज्ञान प्राप्त गरे ।”

“भगवान् बुद्ध ८० वर्ष पुढा कुशीनगरका मल्ल राजाहरूको शालोद्यानमा गई शालवृक्षमुनि आराम लिई बस्नु भएको चियो साँझको समयमा भल्ल राजाहरूलाई उपदेश गर्नुभयो ।”

“रातको मध्याह्न समय सुभद्र परिवाजक शंका समाधान गर्ननिम्नि भगवान्कहाँ आएका थिए ।”

“त्यसबेला आनन्दले सुभद्रलाई रोकिराखेका थिए । ‘भगवान्‌ले थाहापाई—आनन्द ! सुभद्रलाई नरोक, भगवान्‌को दर्शन गर्नाले सुभद्रलाई हित उपकार हुन्छ ।’

“सुभद्र परिवाजकले बुद्धको दर्शन गरी धर्म उपदेश सुन्दा सुन्दै बुद्ध परिनिर्वाण हुनुभन्दा अगाडि न अहंत् फल प्राप्त गरे ।”

“सुभद्रलाई बोध गरिसकेपछि बिहान सूर्योदय अप्यष्ठि श्रावकसंघलाई शन्तिम उपदेश दिँदै आज्ञा हुनुभयो—

हन्दानि भिक्खवे आमन्त्यामि वो
वय धर्मा सङ्घारा अप्यमादेन सम्पादेथ, ॥

अर्थ— ‘मिक्कु हो ! सबै संस्कार अनित्य हुनाशहुने स्वभावका हुन्, अप्रमादि भई सम्यक् स्वपूर्णगरी आपनो लक्ष्य सम्पादन गर ।’

“यति भनी भगवान् बुद्ध वैशाखपूर्णिमाक दिन
‘महापरिनिर्वाण’ हुनुभयो ।” □

बुद्धको आर्थिक विचार र आधारभूत आवश्यकता

□ मुनीन्द्ररत्न बज्राचार्य

मानव-जीवनमा विभिन्न आवश्यकताहरू छन्। जीविकाको लागि ती आवश्यकताहरू परिपूर्ति गर्नु आवश्यक छ। विश्वमा हुने आशान्ति र हिसाको कारण नै मनुष्यले आपना आवश्यकताहरू पूर्ति गर्न नसक्नुको मूल कारण हो। देशमा जोक, रोग, अशिक्षा र गरीबी रहे सम्म दुःखको जड गाडिरहेको हुन्छ। भगवान् बुद्धले मनुष्य-जीवनमा हुने विभिन्न आवश्यकतालाई बोध गर्दै केही आर्थिक विचारहरू प्रकट गर्नुभएको छ। बुद्धले प्रकट गर्नुभएका आर्थिक विचारहरू अनुकरणीय छन्। उपर्युक्त विचारधाराहरू हाल श्री ५ को सरकारले लिएका आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिका कार्यक्रमसित मिलदो कुल्हो छ। भगवान् बुद्धको जन्मथलो यो पुण्यभूमिमा सर्वको हत्याणको हेतुले यो आधारभूत आवश्यकता कार्यक्रम लिएको छ। यो कार्यक्रम अन्तर्गत सन् २००० सम्ममा नेपालीजनताका आधारभूत आवश्यकताहरू परिपूर्ति गरी एशियाली मापदण्डमा पुग्ने लक्ष्य छ।

भगवान् बुद्धले आधारभूत आवश्यकता ज्ञै कुनै भनि विक्षु वा मनुष्यको जीविकाको लागि चारवटा अनुको आवश्यकतालाई महसूस गर्दै आर्थिक विचार ज्ञान गर्नुभएको छ। तो हुन—

- १) पिण्डपात्र [खाना]
- २) चीवर [वस्त्र]
- ३) शयनासन [बासस्थान]
- ४) गिलानपञ्चय [ओषधी]

मार्थिका आवश्यकतालाई अहिले थी ५ को सरकारको आधारभूत आवश्यकता कार्यक्रमसँग तुलनात्मक रूपमा हेन्न सकिन्छ।

१) खाद्यान्न (पिण्डपात्र)

भगवान् बुद्धले भन्नुभएको छ— “सब्बे सत्ता आहारटुटिका”। संसारको मुख्य प्रश्न वा सोधाइ नै आहारमा केन्द्रित छ। भोकलाग्नु जस्तो रोग अरु कुनै छैन। भोकको ठेगाम नभएसम्म मनुष्यमा दुःखको अनुभव भइरहेको हुन्छ। जुन अनुभव भगवान् बुद्धले बोधिज्ञान प्राप्त हुनुअघि छ बर्षको तपस्याले हासिल गर्नुभएको थियो। शरीरलाई कष्ट दिवेमा ज्ञान प्राप्ति हुँदैन। बाँचनको लागि नभइनहुने वस्तु खाना हो। खानाले मात्र भोकको तृष्णा मेट्दछ। यसैले खाना बन्ने खाद्यान्नको उत्पादनमा मनुष्यले ध्यान दिनु जरूरी छ।

हाल नेपालमा आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति कार्यक्रम अन्तर्गत खाद्यान्नतर्फ सरदर प्रतिदिन २२५० क्यालोरिज आवश्यकता निर्धारित गरिएको छ। उपर्युक्त खाद्यान्नको परिपूर्तिका लागि कृषिको उत्पादकत्वलाई बढ़ि गर्नेतर्फ ध्यान आकर्षित गरिएको छ।

२) लत्ताकपडा [वस्त्र]

बुद्धले नभइनहुने वस्तुहरूमा वरत्तलाई संकेत गर्नुभएको छ। शरीर छोप्नको लागि मात्र होइन जाडो र गर्मीयामबाट बचाउको लागि वस्त्रको अस्थन्त जरूरी

छ । भिक्षुजीवन वा अन्य जीवनमा बस्त्र चौबर वा लत्ता-कपडाको निकै आवश्यक छ । भिक्षुहरूको लागि बस्त्र वा चौबरको पहिरहनमा निश्चित विनयहरूको समेत प्रतिपादन गरिएको छ ।

नेपालीहरूको जनजीवनमा आधारभूत आवश्यकता अन्तर्गत शरीर छोप्न लत्ताकपडामा प्रतिवर्ति प्रतिवर्ष ११ मिटर जति कपडाको तय गरेको छ । हिँडुलको लागि एक जोर जुत्ताको आवश्यकता अनुमान गरिएको छ ।

३) आवास (शयनासन)

भगवान् बुद्धले खान लाउनको अतिरिक्त बस्तको लागि आवासको महत्त्व दर्शाउनुभएको छ । प्रथेक व्यक्ति-लाई विभिन्न मौसमबाट बच्न रोग तथा उपद्रवबाट जोग्न आवासको जहरत हुन्छ । भगवान् बुद्धले भिक्षुहरूको लागि शयनासनको सम्बन्धमा विहार, कुटी निर्माणमा जोड दिनुभएको छ । भिक्षुहरू गृहत्याग गरी विहार तथा कुटीमै बस्ने गर्छन् ।

यस्ते आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति कार्यक्रम अन्तर्गत नेपालीहरूको लागि प्रतिपरिवार ३० वर्गमिटर भूईंको क्षेत्रफलमा घरको व्यवस्था गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । यसको अतिरिक्त अन्य सुविधामा स्वास्थ्यकर मान्डा शौचालय, स्वच्छ खानेपानी, ढल निकासको विकासमा यनि ध्यान राखिएको छ ।

४) स्वास्थ्य (गिलानपञ्चय)

भगवान् बुद्धले स्वास्थ्य-उपचार, सम्बन्धमा ठूलो ध्यान दिनुभएको थियो । स्वास्थ्य मनुष्यको ठूलो धन हो । बुद्धको सन्देशमा उचित खाना, उचित औषधी र स्नेही सेवको आवश्यकतामाथि मार्गदर्शन गर्नुभएको

थियो । भगवान् बुद्ध आपनो शरणमा पर्न आउने सबै मस्तकनहरूको सेवा, सुधूवा स्वयं गर्नुहुन्थ्यो । उहाँले स्वास्थ्य-उपचार बर्ने सम्बन्धमा भिक्षुहरूको ठूलो काम हो भझुभएको छ । ‘जसले रोगीको सेवा गर्छ उसले मेरो सेवा गरेको हो’ भनी बुद्धले सन्देश दिनुभएको छ ।

यस्ते आधारभूत आवश्यकता अन्तर्गत जनताको सुस्वास्थ्यको लागि स्वास्थ्यसेवा पुन्याउनमा, स्वास्थ्य शिक्षाको प्रचार प्रसार, विउने पानीको व्यवस्था, सर-सफाई, परिवारनियोजन, रोगविहङ्ग खोप र आवश्यक औषधी उत्पादनमा ध्यान दिएको छ । चिकित्सक र स्वास्थ्य स्वयं सेवकको बृद्धि गरी औसत आयु बढ़िगर्न शिशुमत्युदर घटाउने लक्ष्य राखिएको छ ।

मायिका ४ विचारधारालाई बुद्धले आधारभूत आवश्यकताको रूप देखाउनुभएको थियो तर आजको आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति मायिका ४ विचारको अतिरिक्त शिक्षा र सुरक्षाको पनि आवश्यक महसूस गर्न सकिन्छ ।

५] शिक्षा

मनुष्यजीवनमा शिक्षा पनि अत्यावश्यक चीज हो । शिक्षालाई ज्ञानले अज्ञानतालाई हटाउँदछ । ज्ञानको लागि ने बुद्धले गृहत्याग गर्नुभएको थियो । ज्ञानले ने मनुष्यजाति बेतनशील, अनुशासित, निष्ठावान् र कर्तव्य-परायण हुन्छ । बुद्धको विकासको लागि भिक्षुहरूलाई पनि शिक्षाको अति महत्त्व छ भन्ने बुद्धको विचार थियो ।

हाच्छा आधारभूत आवश्यकता अन्तर्गत सन् २००० सम्ममा शतप्रतिशतलाई साक्षर गराउने बृहद लक्ष्य छ । यस अन्तर्गत १ वर्षदेखि १० वर्षसम्मका बाल बालिकाहरूलाई निःशुल्क प्राथमिक शिक्षा उपलब्ध गरा-

उने व्यवस्था छ । कक्षा १ देखि ५ कक्षासम्म निःशुल्क
बाट यपुस्तक उपलब्ध गराउने लक्ष्य छ ।

६] सुरक्षा

रोग, भोक, अशिक्षाले तथा गरीबीले ने देशमा
प्रशान्ति फैलिने हो, तर समाजमा केही विसंगतिहरू
छन् । सबैको विचार र सबैको मनस्थिति उस्तै छैन ।
बुद्धले पनि मध्यममार्ग अपनाउँदै 'बहुजन हिताप्य बहुजन
मुखाय' मनी बिचार प्रकट गर्नुभएको छ । अतिवादलाई
स्थान नदिई मध्यममार्ग अपनाउनुभएको छ ।

आधारभूत आवश्यकता अन्तर्गत सुरक्षालाई पनि
एक आधारभूत आवश्यकता मानिएको छ । जस अन्त-
गत आर्थिक, सामाजिक तथा प्रशासनिक क्रियाकलापबाट

याउने विसंगतिहरूलाई हटाउन सुरक्षातर्फ दृष्टि दिएको
छ । सामाजिक विकृतिहरूलाई नियन्त्रण गरी मर्यादायुक्त
जीवनशैली अपनाउनमा सुरक्षालाई पनि आधार मानि-
एको छ ।

आज भगवान् बुद्धले दिनुभएको आर्थिक विचार
र अहिलेको आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति कार्यक्रममा
समान विचार देख्न सक्छाँ । मार्थिका न्यूनतम आधारभूत
आवश्यकताहरू परपूर्ति गर्न सकिएमा राज्य जन् समृद्धि-
शाली भई सुखपूर्वक जीवन-यापन गर्न सकिन्दू । जनता-
का साधारणमन्दा साधारण न्यूनतम आवश्यकता पूरा
हुनेछ । यसमा सबैको आर्थिक परिश्रम जरूरी छ ।

मेरो मन भन्दू

--भिक्षु दिपंकर

आए भिक्षुहरू भिक्षाटन मेरो गाउँमा, राखे भिक्षा सबैले उनका पात्रमा
देख्यो मनले शान्त रवभाव उनमा, तब भयो मेरो इच्छा प्रवर्जित हुनमा ।
प्रवर्जित भएँ, आमाबाबुको स्वीकृतिले शुद्ध मनले
विनय अभिधर्म पढें, गुरुहरूको कुरा सुनें अन्योलमा परें ।
एक जना भन्दू यसो गर, अर्को भन्दू त्यसो गर
म के गरुं कसो गरुं, कसको कस्तो आज्ञा मानुं ।
अरुको दोष देख्न सजिलो छ, मुश्किलछ आपनो दोष देख्नु
मेरो मन भन्दू बानी सपाहुं, अरुको होइन आपनो दोष देख्नुं ।
नहेरुं अरुले के गन्यो भनेर, हेरुं आपनै कर्तव्य बुझेर
बुझुं अरुको राम्रो काम, नसोचूं आफैमात्र ठीक छ भनेर ।

५

भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको छनौट : सही एवं विशिष्ट प्रतिनिधित्वको समादर

* लुम्बिनीराज शाक्य

बुद्धका उपदेशहरू एकातिर मानवसमाजमा शान्ति र सुध्यवस्था त्याउन वर्णभेद, जातिभेद, लिंग-भेद र आर्थिक विसंगति हटाउनका लागि हुन भने अर्कातिर सदाचार एवं नैतिक रूपबाट उन्नत समाजमा मानसिक विशुद्धताबाट निर्वाण प्राप्त गर्नका लागि हुन्। यसको लागि बुद्धले मानिसहरू सबै जन्मबाट समान छन् भन्नुभएको हो। अझ यसैको आधारभूत वैज्ञानिक वातावरणका लागि मानिस नै सर्वथ्रेष्ठ प्राणी हो अन्ने विश्वास जगाउन बुद्धले बुद्धत्व मानिसले नै पाउने कुरा भन्नुभयो। बुद्धधर्मका सच्चा अनुयायी हुन मानिस देव-देवीको दासत्वबाट मुक्त हुनुपर्दछ। मानिस आफ्नो नाथ हो, उसलाई कसैको नाथत्वको सामूहिकाउनको जुकाउनुपर्दैन। ईश्वर अथवा अदृश्य सत्ता जगत्को नियन्त्रणकर्ता सूत्रधार होइन बरू मानवसमाज स्वयं कर्ता र सूत्रधार हो। यस सम्यक् दृष्टिविडि आपनो उत्तर-दायित्व निभाउन सम्यक्-संकल्प मानवसमाजमा जगाउनुभनि सम्यक्-वचन र सम्यक्-कर्मको अभ्यास गर्नु बुद्धधर्मको प्रगतिको खुड्किलो हो। यस आयामबाट विचार गुर्दा हामीले आजको परिमाणमा बढ्ने गरी भने भए बुद्धका उपदेशलाई समाज-शास्त्र र निर्वाणत्व पाउने विधि रूपमा विभाजित गर्न सक्छौं। वास्तवमा मानवसमाजका लागि जब केही कार्य गरिन्छ तब देश, काल र परिस्थिति अनुरूप बौद्धहरूबाट आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक र

सांस्कृतिक रूपबाट युप्रे काम घ्रीतमा भएको र भइरहेको हुन्छ। (तिब्बत) चीन, श्रीलंका, बर्मा, थाइलैण्ड, मियातनाम र जापान देशहरूका बौद्ध भिक्षुहरूको अतीतका गतिविधिमा ऐतिहासिक सर्वेक्षण गरे यस कुराको यथार्थ बोध हुन्छ। यसै परिप्रेक्षमा नेपालको सन्दर्भमा बौद्धहरू धार्मिक स्वतन्त्रता र समानताको संघर्ष, दमन र पक्षपातको विरोधको आर्थिक, सांस्कृतिक, सामाजिक दृष्टीय स्थितिको आवाज उठाउनका लागि भिक्षु अभ्योष महास्थविरको बौद्धहरूको प्रतिनिधित्व एक अपरिहार्य आवश्यकता हो, जुन आवश्यकता पूर्तिका लाभ एमालेबाट अवसर प्रदान गरियो त्यो पनि एक देशको वास्तविक प्रतिनिधित्वको दिशामा सही कदम हो।

सिद्धार्थ कुमारले महाभिनिकण गरेर बुद्धत्व लाभ गरी सिद्धार्थ गौतम बुद्ध भए। बुद्धले अष्ट परिस्कारमात्र व्यक्तिगत रूपमा धारण गरी धर्म प्रवर्तन गर्न चारिका गर्न भिक्षुसंघलाई अनुशासन गर्नुभयो। साथै मगधका राजा बिम्बिसार, अनायपिण्डिक, विशाखाप्रादिले थ्रदापूर्वक चढाएका वेलुबण, जेतवन र पूर्वाराम भिक्षुसंघका लागि स्वयं बुद्धबाट स्वीकार गर्नुभयो र भिक्षुसंघद्वारा विहारको प्रयोग गरे। त्यस्तै सिद्धार्थले कपिलवस्तुको राजनीतिक अधिकार त्यानुभयो तर बुद्धले बिम्बिसार उनको निघनपछि अजातशत्रु, उदयन, प्रसेनजित, चन्द्रपद्मोत जस्ता त्यसबेलाका १६ राज्यका राजाहरू तब

बछ्जी, पावा, कुशिनारादिका भल्ले-गणतन्त्रका प्रमुखहरू र राज्यका अधिकारीहरूलाई उपदेश गर्नुभयो । कपिल-बस्तु र देवदह जस्ता दुई गणतन्त्रात्मक राज्यहरूका बीचमा पानीको बारेमा राज्यस्तरमा युद्ध हुन लाग्दा बुद्ध स्वयं युद्ध क्षेत्रको बीचमा पुरनुभयो र दुवैलाई समझाएर पानीको विभाजन गरी उपभोग गर्ने अर्ती दिएर पूँडबाट दुवैलाई बचाउनुभयो । यसे आयामबाट विचार गर्दा बौद्ध मिथुहरूबाट पनि देशको राजनीतिक क्षेत्रमा प्राप्तो परिधिभित्र रही सेवाकार्य गर्न सकिन्छ । नेपालको बर्तमान परिप्रेक्षबाट हेर्दा भिक्षु अश्वघोष महास्थविरबाट राष्ट्रिय सभामा प्रतिनिधित्व हुनु नेपाली बौद्धहरूको निमित्त पनि गौरवको कुरा हो ।

नेपालका बौद्धहरूले नेपालको आर्थिक विकास र सांस्कृतिक सम्पदाको संवर्द्धनमा गहनतम रूपमा आफूलाई समर्पित गर्दै आएकोले नै जतिसुके दमन र शोषण आफू आफूमाथि भएतापनि आप्तो स्वच्छ अक्षुण्ण गर्दै आउन सक्यो । शासनतन्त्रमा बौद्धहरूलाई प्रवेश बजित जस्तो गरेतापनि बौद्धहरू बिना यस देशको अस्तित्व र विकास सम्बद्धन असम्भव स्थिति कायम गर्दै आउनुमा बौद्धहरू सशक्त हुँदै आएको छ । अबको युग र अन्तर-राष्ट्रिय परिस्थिति आप्तो दमन र शोषणलाई स्वीकार गर्ने प्रकारको छैन । अतः यथार्थ वस्तुस्थिति बारेमा बाहिरमाक्र कराउनुभन्दा ठीक ठाउँमा प्रकट हुनु आवश्यक छ । यस अर्थमा कम से कम राष्ट्रिय-सभामा अब बौद्धहरूको विशद्ध आवाज गुजिनेछ; भिक्षु अश्वघोष महास्थविरबाट ।

स्वतन्त्रता र समानता प्रजातन्त्रको मूलभूत कुरा हो । आज सरकार संगठन गर्न जन-प्रतिनिधि उठाउन एक व्यक्ति एक मताधिकार रूपमा तमाम नेपाली जनता

स्वतन्त्र र समान भएको छ तर साधन र स्रोत त्यस्तै शैक्षिक स्तर र बौद्धिक प्रबलतामा बहुसंख्यक जनजातीय बौद्धहरू अत्यन्त अल्पसंख्यक कुरोटे र लठ्ठतहरूको तुलनामा सारे नै तल परेको छ । यति हुँदा हुँदै पनि महिलावर्गका लागि केही प्रतिशत राजनीतिक अधिकारको संरक्षण व्यवस्था गर्नु बाहेक युगोदेखि पिछडिएका पिलिसएका जनताका लागि आरक्षण व्यवस्था संविधानतः गरेन, भएन । व्यापार सम्बद्धन र औद्योगिक विकासका लागि संरक्षण-नीति स्वीकार गर्ने दृष्टिलाई आपना आँखा बनाएर पनि शताब्दी शताब्दीदेखि शोषित, पीडित र पिछडिएका बहुसंख्यक जनजाति (जसमा बहुसंख्यक बुद्ध धर्मविलम्बीहरू छन् ।) को लागि विशेष आरक्षण व्यवस्था बिना बहुसंख्यक नेपालीको कल्याण हुनेछैन भन्ने तथ्य देखन सकेको छैन । साधन सम्बन्ध घर, शिक्षित परिवार, देशको विकास र समुन्नतिको प्रतिफल ६० प्रतिशतमन्दा बढी उपभोग गरिरहेका व्यक्ति-शक्तिको प्रतिस्पर्धामा झोपडीमा बस्ने, अनपठ आमा बाबू, एक छाक खान एक जोर लुगा लाउन नपाउने, संसारको प्रगति र उन्नतिबाट प्रज्ञात, औद्योगिक विकास र वैज्ञानिक चमत्कारका उपभोगबाट कोसौं दूर भएको पर्यावरणको व्यक्ति र शक्तिले कसरी टिक्कन सक्ने ? त्यसमा पनि यी सोझा बहुसंख्यक बुद्धधर्मविलम्बी भएको जनजातिका बच्चा, र युवावर्गमा चाकडी, चुकली, चापलुसी, छल, कपट र झेलको ज्ञान व्यवहार जन्मजात संस्कारबाट कोसौंदेखि टाढा छ । यसको विशद्ध आवाज उठाउन जान सक्ने भूत्तभोगी धेरै कम छन् । अतः ती आवाज पहाडको टुप्पामा रहेको चेत्यको सामु अथवा गुफाभित्र रहेको ध्यानशिविरमा मात्र उठाउनुभन्दा जनप्रतिनिधिको उपल्लो तह राष्ट्रिय सभामा उठाउनु के आवश्यक र उपयुक्त छैन ? आम

सोझो निमुखा नेपाली जनता र केही कुरा गर्न सिपालुकलम घुमाउनुमा दक्ष नेपाली जनताका बीचमा रहेको शैक्षिक-स्थिति, प्रार्थिक-सम्पन्नता, राजनीतिक-सजगता सत्ताको— सशक्तताको उंच नीचको ठूलो अन्तराल खाडल पुर्न चार दशकभन्दा बढी समयको त्यागी जीवनको द्वयास भएका भिक्षु अश्वघोष महास्थविरबाट निस्वार्थ एवं निर्माक रूपमा राष्ट्रिय-सभामा आवाज बुलाव हुन ठूलो अवसर हो ।

(भिक्षु अश्वघोष महास्थविर)

देशका बहुसंख्यक बौद्ध जनताको धर्ममा स्वतन्त्रताका साथै समानताको सशक्त र न्यायोचित मागप्रति जब भिक्षु अश्वघोष महास्थविर आवाज उठाउन्हुनेछ अहमतको कदर गर्ने प्रजातान्त्रिक विचारधाराका व्यक्तिहरूबाट समर्थन गरिनेछ भन्ने सर्वले विश्वास गरेका छन् । केही मानिस सिद्धान्तको एक पक्षीय दृष्टिकोण लिएर कम्युनिष्टहरू धर्म मान्दैनन् भन्ने दोषारोपण गर्दछ । व्यक्तिगत इच्छानुसार चाहेको धर्म मान्ने र नचाहे धर्म नमान्ने व्यक्ति स्वतन्त्रता भएको तथ्यलाई नकार्नु जानाजान सत्य र तथ्यबाट विमुख हुनु हो । बास्पन्थी समुदाय एमालेबाट बौद्धहरूको प्रतिनिधित्व गर्न भिक्षु अश्वघोष महास्थविरलाई जुन अवसर प्रदान गरियो त्यसमा राज-

नेतिक स्वार्थ पूरा गर्न खेलेको भूमिकामात्र मान्नुको पछि छिद्रान्वेषण प्रवृत्तिके अप्रजातान्त्रिक दोष हो । वास्तवमा धर्म नमान्ने भन्ने समुदायको क्रियात्मक जवाफ हो, धर्मको प्रतिनिधित्व गर्न एक भिक्षुलाई अवसर प्रदान गर्नु । जब भिक्षु अश्वघोष महास्थविरबाट अवैज्ञानिक रूपमा प्रस्तुत गर्दै आएका बौद्ध जनसंख्याको विषयमा आवाज बुलान्द गर्नेछ, लुम्बिनी विकासका लागि आपनो सशक्त विचार प्रस्तुत गर्नेछ, श्री ५ को सरकारको आश्रय र प्रश्नयमा धार्मिक भेदभाव नहोस् भन्ने खबरदारी हुनेछ, श्री ५ को सरकार नियन्त्रित संचार-माध्यममा हिन्दू-धर्मको प्रभुत्वले चिचिएर अरु धर्महरूको व्यक्तित्व मुखरित हुन नपाउने स्थिति नल्याद्दोस् भन्ने मान्न गर्नेछ, भाषिक र जातीय असमानता अन्त होस् भन्नेतिर बोल्नु-हुनेछ त्यसबेला भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको छनौट एमालेको राजनीतिक चाल होइन अपितु राष्ट्रिय प्रतिनिधित्वका लागि एमालेद्वारा उठाइएको स्वयंमा राष्ट्रिय सदाशयताको अनिवार्य ठोस कदम हो, सही मानेमा विशिष्ट प्रतिनिधित्व हो भन्ने कुरा सिद्ध हुनेछ । ☺

'बर्नार्ड शा' का भनाइ

१. मेरो सल्लाह मान, आपनो नाकको अगाडि हेनै नगर्नु । तिमीलाई सधैँ थाहा भइरहला कि त्यसभन्दा अगाडि पनि केही छ र त्यो ज्ञानले तिमीलाई आशा र आनन्दद्वारा मस्त राख्नेछ ।
२. आइमाई अथवा लोगनेमानिसको सम्पता त्यस कुराबाट पता लाग्दछ कि त्यसले क्गडा पर्दा कस्तो व्यवहार गर्दछ । ☺

राष्ट्रिय सभामा दिएको मन्तव्य

- भिक्षु अशब्दघोष, राष्ट्रिय सभा सदस्य

माननीय अध्यक्ष महोदय,

भगवान् बुद्धको जन्मभूमि नेपालको राष्ट्रिय सभाको लागि सदस्य बनाउने सम्पूर्ण राष्ट्रप्रेमीहरूलाई मेरो भित्री हृवयदेखि धन्यवाद !

राष्ट्रको सर्वोच्च संस्थाना एक बौद्ध भिक्षुको उपस्थितिले एक ऐतिहासिक घोड ल्याएको हुन सबैले । यसमा साधय दुई भत हुन सबैदैन कि यो एक आवश्यकता पनि थियो । कतिपय मित्रहरूलाई सदनमा एक भिक्षुलाई देखेर आश्चर्य लागेको होला तर विश्वास गर्नुहोस्, मलाई राजनीतिमा त्यति विश्वास छैन जिति धर्मनीतिमा छ । र, म यहाँ धर्मनीतिको उद्देश्यले आएको हुँ, न त राजनीतिको कारणबाट । यस सदनमा म-भिक्षु अशब्दघोष- राजनीति बोकेर आएको होइन धर्मनीति आँगालेर आएको हुँ ।

म राजनीतिमा प्रवेश नर्न नचाहैंदा नचाहैंदे पनि राष्ट्रिय सभाको सदस्य हुन पुगेको छु । कारण-राष्ट्रिय सभाले जनताको आवाजलाई, वर्गको आवाजलाई, प्रतिनिधित्व गर्दछ भन्ने मेरो विश्वास छ । धर्म समाजको लागि हो, र जुनसुकै विचारधारा चाहे त्यो राजनीतिक ने किन नहोस्, स्वीकार्य हुनुपर्दछ यदि त्यसले समाजको हित गर्दछ भने ।

थी ५ को सरकारको भीति र कार्यक्रमको धोषणामा प्रत्येक नागरिकको मानवाधिकार सुरक्षित गरिएको छ भनी ठोकुवा गरिएको छ । यसमा मेरो पूर्ण सहिमति छैन । जब संविधानले कुनै एक पक्ष विशेषलाई मात्र मान्यता दिएको छ भने सो पक्षमा नपर्ने नागरिकहरूको पनि मानवाधिकारको पूर्ण सुरक्षा संविधानले दिएको छ भन्ने कुरालाई म स्वीकार गर्न सकिदन । यदि राज्यस्तरमा कोहीलाई काखा र कोहीलाई पाखा गर्नु भने पाखा परेकाहरूको अधिकार हनन भएको मान्नुपर्दछ कि पद्देन भन्ने मेरो प्रश्न हो । आज मेरो मन्तव्यको प्रमुख विषय यही नै रहनेछ ।

बुद्धको जन्मभूमि भनेर निरन्तर सुगा रटाइ गर्ने, तर बुद्धको विचारधारालाई गोण बनाइराख्ने हात्रो देशको परम्परा थियो । विश्वको आगाडि जितिसुकै आफूलाई बुद्ध-धर्मप्रति आस्थाबान् देखाए पनि नेपालका विगत सरकारहरूले बुद्धलाई मात्र एक भिक्षाको भाँडो बाहेक अरु केही देखेका थिएनन् । बड्यन्त्रको यस्तो जालो छ कि बहुसंख्यक बौद्धहरूको देश नेपालमा कतिपय जाति जनजातिहरूलाई आफू बौद्ध हो भन्ने पनि थाहा छैन ! पञ्चायतको अन्त र प्रजातन्त्रको उदयपछि, हात्रो मनमा पनि आशाको ज्योति बलेको थियो तर अफशोच ! नेपालको संविधान, २०४७ ले नेपाललाई बहुजातीय र बहुभाषिक राष्ट्र माने, तर ‘बहुधार्मिक’ मानेनन् । बौद्धहरू र अन्य धर्मावलम्बीहरू पनि, यसरी आफूलाई अनागरिक सरह व्यवहार गरेको महसुस गर्न बाध्य भएका छन् । के अन्य धर्मावलम्बीहरू संविधानबाट बाहिर हुन त ? के उनीहरू अनेपाली भए त ? के उनीहरू सबैयो राष्ट्रका होइनन् त ? पूर्ण प्रजातन्त्रमा विश्वास गर्ने सबैलाई, समानताको वकालत गर्ने सबैलाई यो प्रश्न आनन्दभूमि

म सोधन चाहन्छु । पञ्चायत त गयो, तर पञ्चायतले ल्याएको “हिन्दूराष्ट्र” चाहिँ त्यहींको त्यहीं रह्यो । यस्त्री आपनो अस्तित्वमायि ने प्रश्न चिन्ह खडा गरिदिएको हुनाले बौद्धहरू यसको विरुद्ध आवाज उठाउन बाध्य भएका छन् । सोही आवाजलाई लिएर म यहाँ आएको हूँ । उपेक्षित धार्मिक समूहबाट प्रतिनिधि हुने परी यस सदनमा आउने अवसर दिएकोमा म नेपालका सम्पूर्ण बौद्धहरूका तर्फबाट नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले) प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्ने चाहन्छु ।

यहाँ एउटा कुरा म स्पष्ट गर्ने चाहन्छु कि म साम्प्रदायिकताको घोर विरोधी हूँ । बुद्ध भन्नहुँथ्यो—कि कुनै पनि कुरामा, यसमा स्वयं बुद्ध-धर्म पनि अपवाद छैन, आसक्त हुनु गलत हो । बुद्ध साम्प्रदायिक थिएन् । बृद्ध-धर्म साम्प्रदायिक होइन । बुद्धको शिक्षा कुनै एक विशेष सम्प्रदायिको लागि होइन; समाजको लागि हो, यो सर्वजनीन छ । म धार्मिक पक्षपातको कुरा उठाउँछु, साम्प्रदायिक विषयलाई अगाडि ल्याउन लागेको होइन । धार्मिक समानताको कुरालाई साम्प्रदायिक मान्ने अप्रजातान्त्रिक व्यक्तिहरू यस सदनमा छैन होला भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु ।

पञ्चायती व्यवस्थाको कालो बादल हटे पछि सबै नेपालीले प्रजातन्त्रको स्वच्छ वायुमण्डलमा श्वास फेर्ने पाएका थिए । नेपालको संविधानमा संशोधन हुने खबरले नेपालीहरू खुशीले गद्गद भएका थिए । त्यतिबेला प्रजातन्त्रमा दरिलो विश्वास हुने नेपालीहरूले राष्ट्रलाई धर्मनिरपेक्ष गर्नुपर्ने माग राखी एउटा धार्मिक आन्दोलन चलाएको कुरा यहाँहरूलाई विदित होला । यो बेला अन्तरिम सरकार थियो, जसको मूल उद्देश्य प्रजातन्त्रको जग बसाउनु थियो । राजनीतिक नेताहरूले प्रजातन्त्र विरोधी तत्त्वहरूलाई फाइदा नपुगोस् भन्ने हेतुले अन्तरिम सरकारको समयमा उक्त आन्दोलन नचकाउन सल्लाह दिएका थिए । प्रजातन्त्रको हितको लागि सो आन्दोलन स्थगित गरियो पनि तर सो आन्दोलनलाई समाप्त भएको मान्नु गलत ठहरिनेछ, किनकि यो आन्दोलन समानताको लागि थियो, पक्षपातको लागि थिएन । यो आन्दोलन सच्चा प्रजातन्त्रको लागि थियो, शोषणको लागि थिएन । सत्यको आन्दोलन बिना लक्ष्य पूर्ति गरी कहिल्ये समाप्त हुँदैन ।

कसेलाई भम नहोस् । बौद्धहरूले नेपाललाई बौद्ध राष्ट्र बनाउन चाहेका होइनन् । नेपाललाई अधार्मिक राष्ट्र बनाउन चाहेका पनि होइनन् । न त हिन्दू दाजु-भाइहरूप्रति द्वेष न राख्दछन् । वास्तविक माग त समानताको हो । सच्चा प्रजातन्त्र हो । राष्ट्रले कुनै एउटै मात्रै धर्मको पक्ष लिनुको हामी विरोध गर्दछौं । प्रजातन्त्रप्रति विश्वास हुने सबैले विरोध गर्नुपर्दछ भन्ने लागेको छ । राष्ट्रलाई एउटै मात्रै धर्मका अनुयायीहरूको मातृभूमि मान्ने विचारधाराको म भर्त्सना गर्दछु । प्रजातन्त्रप्रति विश्वास हुने सबैले भर्त्सना गर्नुपर्दछ भन्ने मलाई लाग्दछ ।

पशुपतिनाथ-मन्दिरको बाहिर “केवल हिन्दूहरूलाई मात्र” को बोर्ड टाँगिएको छ । सही छ—यो हाम्रा हिन्दू दाजु-भाइहरूको धार्मिक मामिला हो । हामी विरोध गर्ने बाध्य तब हुन्छौं जब प्रजातन्त्रको बहालीपछि निस्केको संविधानले पनि नेपाललाई ‘केवल हिन्दूहरूको मात्र’ को बोर्ड लगाइदिन्छ । पञ्चायती व्यवस्थाको अस्तपछि नेपाललाई सबै मात्रामात्रीका, सबै जाति जनजातिका, सबै धर्मका अनुयायीहरूका—चाहे ती बौद्ध हुन्,

हिंदू हुन्, मुस्लीम हुन्, इसाई हुन्, जैन हुन्, सीख हुन्, प्राकृत धर्म मान्ने हुन्, वा नास्तिक ने हुन्—अठाउने साक्षा देश बन्ने सपना सबैले देखेका थिए तर एक विशेष धर्मलाई मात्र अङ्गाली अन्य धर्मका अनुयायीहरूलाई चटकै नकारिदिएपछि प्रश्न यो उठाउँ कि सच्चा प्रजातन्त्र पाइयो त ? प्रजातन्त्रका हिमायनीहरूका सामु प्रश्न छ— यो प्रसमानता, यो पक्षपातको अन्त्य कहिले हुने हो ? विद्वर्गको सामु प्रश्न छ— के अन्य धर्मावलम्बिहरूको नेपालमा अस्तित्व ने छैन त ?

नेपाललाई “धर्मनिरपेक्ष” बनाउने माग गर्दा केही बिदानहरू “निरपेक्ष” शब्दको अर्थलाई लिएर असमा परेका देखिए । ठीक छ— “धर्मनिरपेक्ष” नभन्ने हो भने “धर्मनिष्पेक्ष” त भन्नो । संविधानमा अन्य धर्मका अनुयायीहरू पनि नेपालमा बसोबास गर्छन् भन्ने सत्य त स्वीकारो । राज्यस्तरमा धार्मिक समानता हुनुपर्दछ भन्ने मेरो रायप्रति कुनैपनि सच्चा प्रजातन्त्रवादीको असहमति हुन सबैले भन्ने कुरामा म विश्वास गर्न सकिदन ।

धर्मको कुरा उठाएमा छिमेकी देशहरूमा जस्तै नेपालमा पनि साम्प्रदायिक तनाव उत्पन्न हुन सबैले भन्ने एकथरी बुद्धिजीवीहरूको भनाइ सुनिन्छ । पहिलो त धर्मको मुद्दा उठाइएको होइन, समानताको मुद्दामात्र उठाइएको हो । धर्मको कुरा नेपालमा धार्मिक सहिष्णुताले जनजीवनमा र संस्कृतिमा यति गहनसँग जग बस । लिसकेको छ कि व्यवहारमा साम्प्रदायिक तनाव हुनु करिब करिब असम्भव छ । जुन देशका कृतिपय जाति जन जातिलाई आफू कुन धर्म मान्ने हो भन्ने स्पष्ट छैन, जहाँ एउटै जातिले एकमन्दा बढी धर्मका देवी देवतालाई पूजा । गर्छन्, जहाँ एक धर्मको संस्कृतिमा आर्को धर्मको संस्कृति मिसिएको छ, जहाँ एउटै परिवारले विभिन्न समयमा विभिन्न धर्मका कर्मकाण्डहरू गर्छन्, त्यस्तो देश नेपालमा सबैलाई समान धार्मिक अधिकार दिएमा साम्प्रदायिक दंगा फसाव हुन सबैले भनी म पत्यार गर्न सकिदन । धार्मिक मामिलामा कसैलाई काखा कसैलाई पाखा गर्दा साम्प्रदायिक तनाव नहुने, निष्पेक्ष भइदिन्दा चाहिँ साम्प्रदायिक तनाव हुने भएमा यसको लागि अप्रजातान्त्रिक र अस । माजिक तत्त्व बाहेक अरु जिमेवार देखिन सबैदेन । धर्म जस्तो पूर्णतया व्यक्तिगत आस्थाको विषयलाई राज्य स्त रमा पक्षपात गर्नु पक्के पनि सुहाउने कुरा होइन । नेपालमा राजनीतिक क्षेत्रमा प्रजातन्त्र आएको छ, तर धार्मिक क्षेत्रमा प्रजातन्त्र आएको छैन । जसरी नेपाली कांग्रेस र बामपन्थीहरू मिलेर नेपालमा राजनीतिक क्षेत्रमा प्रजातन्त्र ल्याउन सफल भएका थिए, त्यसरी तै ती नै पार्टीहरूबाट नेपाली जनतालाई धार्मिक समानता पनि दिलाउनेछ भनी म आशा राखदछु ।

यहाँ म स्पष्ट गर्न चाहन्दू कि बुद्ध-धर्म हिंदू-धर्मको शाखा होइन । जसले बुद्ध-धर्मलाई हिंदू धर्मको शाखा ठान्दछ, उ असमा छ ।

राजनीतिक र धार्मिक पक्ष जति महत्वपूर्ण छ, त्यति नै महत्वपूर्ण आर्थिक पक्षको पनि छ । श्री ५ को सरकारको नीति र कार्यक्रमको घोषणामा पर्यटन क्रियाकलापहरूको र पर्यटन स्थलहरूमा सेवा र सुविधाको विस्तृत र गरिनेछ भनी किटान गरिएको स्वागत योग्य छ । कच्चा पदार्थको कमी र सीमित बजार भएको देश नेपालमा पर्यटन व्यवसाय विवेशी मुद्रा आर्जन गर्ने प्रमुख व्यवसाय हो तर विवेशी मुद्राको मुहान हुनसक्ने पर्यटन स्थल—लुम्बिनी—हालसम्म उपेक्षित छ । इतिहासले बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीको रूपमा विवेशी मुद्रा फलाउने

अति महत्वपूर्ण बृक्ष हामीलाई दिएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय जगत् खादको रूपमा जति चाहियो त्यति सहयोग दिन तम्सिरहेको छ । हामीले पानी मात्र दिएर हुकाए पुग्ने त्यस्तो बृक्षलाई पनि हुकाउन सकेका छेनौं । नेपाली मात्रको प्रतिक्षारत योजना लुम्बिनीको विकास आज आएर ढीलो र सुस्तीको मामिलामा एक उदाहरण बनिसकेको छ । कारण रहस्यमय छ । पञ्चायत कालमा बढनाम भएको लुम्बिनी विकासको सो योजना अब नयाँ प्रजातान्त्रिक र सक्रिय सरकार आइसकेपछि त पवक्त त पनि द्रुततर गतिमा आगाडि बढ्दोहोला भनी नेपाली जनताले आशा राखेको छ ।

भगवान् बुद्धको जन्मथलो भनी नेपालले विश्वमा गर्व गर्वे आएको छ तर बुद्धको मातृभूमि कपिलवस्तुलाई पूर्णतया बेवास्ता गरिएको छ । कपिलवस्तु उपेक्षित छ, भानावशेष छ, जर्जर छ । तपाईंहरू कतिपयलाई सायद आहा नहोला कि कपिलवस्तु जानलाई एउटा रास्तो गाडीको बाटो पनि छैन । कपिलवस्तुको धार्मिक महत्व कति छ, यसको ऐतिहासिक महत्व कति छ—सो कुरा भनिराखनुपर्ने होइन । श्री ५ को सरकारले कपिलवस्तुलाई एक दर्शनीय पर्यटन स्थल बनाउनको लागि म सम्पूर्ण बौद्धहरूको तर्फबाट माग राखदछु ।

बुद्ध राजनीतिक व्यक्ति हुनुहुन्नथ्यो तर राजनीति सम्बन्धमा बुद्धले आफ्नो धारणालाई स्पष्ट पार्नुभएको छ । उहाँ प्रजातन्त्रवादी हुनुहुन्नथ्यो । उहाँ समाजवादी हुनुहुन्नथ्यो । उहाँको आर्थिक दृष्टिकोण स्पष्ट यियो । उहाँ भन्नुहुन्नथ्यो कि जबसम्म आधारभूत आवश्यकता पूर्ण हुँदैन, उन्नति हुन सकिँदैन । आर्थिक उन्नति नभई आध्यात्मिक शान्ति पाउन सकिँदैन, त त शान्ति स्थापना नै हुँचु भनी उहाँ प्रचार गर्नुहुन्नथ्यो । सबैलाई समान अवसर दिन, कसैलाई एकलौटे गर्न नदिन उहाँले बारम्बार उपदेश दिनुभएको यियो । त्यसैले जसले प्रजातन्त्रको आलनी आइसकेपछि पनि न्यायोचित रूपले जातीय असमानताको कुरा उठाउँछ, धार्मिक असमानताको मुद्दा उठाउँछ, भाषिक असमानताको विषय उठाउँछ भने त्यसमा मेरो पूर्णतया समर्थन हुनेछ । यहाँ म सम्झन चाहन्नु कि स्वयं बुद्धले पनि आफ्नो शिक्षाको प्रचार जनभाषामा गर्नुभएको यियो । बुद्धको जन्मभूमि नेपालका हामी नेपालीहरूले, प्रजातन्त्रका पक्षधर नेपालीहरूले, बुद्धको विचारधाराको उचित कदर गर्नेछ भन्ने कुरामा म आशान्वित छु ।

अन्तमा, म कामना गर्दछु कि नयाँ सरकारले सकलता प्राप्त गरोस्, नेपालका सबै जाषाभाषी जाति जनजाति, सबै धर्म र वर्गका जनतालाई विश्वासमा लिई राष्ट्रलाई उन्नतिको पथमा लम्काउन सकोस् ।

साधु ! साधु ! साधु !

अब्राहम लिङ्कनको कथन

म कहिल्यै दास बन्न चाहन्न, त्यसैले म कसैको मालिक पनि बन्न चाहन्न ।

Moral Types of Consciousness

-Subarna Man Tuladhar

Buddhism teaches that man is a combination of "Name" (NAMA) and "form" (RUPA). "Name" here means "The consciousness of the things named" i.e. mental faculties or mind; similarly "form" means the "corporality or bodily form" without which sensate beings cannot exist. There is nothing permanent in the NAMA-RUPA combination. All things exist only for a moment and they are not permanent and abiding. That which is called the mind or consciousness is difficult to tame. It keeps up an incessant round of perishing as one thing and springing up as another.

Every bodily deed is mind-made. Mind is chief. It is the centre of all phenomena. The description of mind can be given not only by its analysis but also by its synthesis. The combination of varying mental states gives us a wide range of several types and spe-

res of consciousness which may be morai i.e. rooted in nonattachment, good will and wisdom or immoral i.e. rooted in attachment, hatred and ignorance. Here I limit myself exclusively to the identification and illustration of moral types of consciousness (KUSALA CITTAS) only of sensuous sphere as described in the Abhidhamma Philosophy taught by the Buddha.

One moral consciousness becomes divided into two types according to the feeling (VEDANA) which may be either joyful (SOMANASSA) or indifferent (UPEKSHA) :-

1) Moral consciousness with joyful feeling :-

A suitable illustration of this can be found in a person who recites sacred books experiencing joy.

2) Moral consciousness with indifferent feeling :

A suitable illustration of this can be found in a person who recites sacred books experiencing indifference.

These two types of moral consciousness can be further classified into two each from the point of view of whether they are accompanied by knowledge (GYANA SAMPAYUTTA) or whether they are un-accompanied by knowledge (GYANA VIPAYUTTA). This categorization gives us four types of moral consciousness as follows:

1) Moral consciousness with joyfull feeling, and accompanied by knowledge:

A suitable illustration of this can be found in a person who recites sacred books experiencing joy, understanding their meaning.

2) Moral consciousness with joyfull feeling, and not accompanied by knowledge :

A suitable illustration of this can be found in a person who recites sacred books experiencing indifference, understanding their meaning.

3) Moral consciousness with indifferent feeling and not accompanied by knowledge :

A suitable illustration of this can be found in a person who recites sacred books experiencing indifference, understanding their meaning.

4) Moral consciousness with indifferent feeling, and not accompanied by knowledge :

A suitable illustration of this can be found in a person who recites sacred books experiencing indifference, without understanding their meaning.

The four types of moral consciousness derived by us in the above manner can be even further classified into two each from the point of view of whether they are arising without inducement by others (ASANKHHRIKA) or whether they are arising only after inducement by others (SASANKHARIKA). Such a classification will give us eight types of moral consciousness as follows (Their corresponding Pali nomenclatures are given within brackets):-

- 1) Moral consciousness with joyfull feeling, accompanied by knowledge; and spontaneous.

(**Somanā-Sahagata; Gyana-Sam-payutta; Asankharika Citta**):

A suitable illustration of this can be found in a person who spontaneously recites sacred books experiencing joy, understanding their meaning.

- 2) Moral consciousness with joyful feeling; accompanied by knowledge; and induced

(**Somanassa-Sahagat; Gyana-Sam-payutta; Sasankharika Citta**):

A suitable illustration of this can be found in a person who at the suggestion of his father recites sacred books experiencing joy, understanding their meaning.

- 3) Moral consciousness with joyful feeling, not accompanied by knowledge; and spontaneous

(**Somanassa - Sahagata; Gyana-Vippayutta; Asankharika Citta**):

A suitable illustration of this can be found in a person who spontaneously

recites sacred books experiencing joy, without understanding their meaning.

- 4) Moral consciousness with joyful feeling; not accompanied by knowledge; and induced

(**Somanassa - Sahagata; Gyana-Vippayutta; Sasankharika Citta**):

A suitable illustration of this can be found in a person who at the suggestion of his father recites sacred books experiencing joy, without understanding their meaning.

- 5) Moral consciousness with indifferent feeling; accompanied by knowledge; and spontaneous

(**Upekha-Sahagata; Gyana-Sam-payutta; Asankharika Citta**):

A suitable illustration of this can be found in a person who spontaneously recites sacred books experiencing indifference, understanding their meaning.

- 6) Moral consciousness with indifferent feeling; accompanied by knowledge; and induced

(**Upekha- Sahagata; Gyana-Sam-payutta; Sasankharika Citta**):

A suitable illustration of this can be found in a person who at the suggestion of his father recites sacred books experiencing indifference, understanding their meaning.

- 7) Moral consciousness with indifferent feeling; not accompanied by knowledge; and spontaneous

(**Upekha-Sahagata; Gyana-Vippayutta; Asankharika Citta**)

A suitable illustration of this can be found in a person who spontaneously recites sacred books experiencing indifference, without understanding their meaning.

- 8) Moral consciousness with indifferent feeling; not accompanied by knowledge; and induced

(**Upekha-Sahagata; Gyana-Vippayutta; Sasankharika Citta**):

A suitable illustration of this can be found in a person who at the suggestion of his father recites sacred books experiencing indifference, without understanding their meaning.

An earnest seeker of truth requires, in addition to the knowledge of consciousness in its various spheres, the practical method by which that knowledge can be converted into realisation through the development of a habit of meditation (DHYANA). I am emphatic on this point: many people associate meditation with holy people and regard it as an approved path of virtue or an advanced form of the pious life, but it is basically an intellectual game - an academic exercise which can be done by anyone interested in Yoga or para-psychological phenomena or in the power of the mind and miracle.

निमन्त्रणा

दिवंगत आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरको प्रथम गुणानुस्मरण दिवस विभिन्न कार्यक्रमका साथ मनाइने भएकोले सकल भिक्षु, श्रामणेर, अनगारिका र उपासक उपासिका हरूलाई २०४८ भाद्र ५ गतेका दिन विहान ७ देखि १२ को समयमा आनन्दकुटी विहारमा उपस्थित हुनुहुन हार्दिक निमन्त्रणा गर्दछु । जलपान तथा भोजनको व्यवस्था छ ।

-भिक्षु मैत्री, सदस्य-सचिव, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

दुःखं मुक्त जुयेनु

-बेखारत्न शाक्य
यल

काल पासा व्वनाः जन्म जुया थे
कर्म त्वायचिनाः जीवन हनाः
सुख व दुःखया हेतु खंका:
दुःखं मुक्त ज्ञी जुये नु ।

रोग ज्वीगु सीक नं मर्निगु नयाः
कट ज्वीगु नयेवं कर्म भोग धयाः
थःगु जन्मयात दोष बी सःम्हं
कर्म भिकेगु स्वये स्वाः ला ?

पिनागु गथे खः संगु नं अथे
धैंगु थव ज्ञानं छुं मसोकाः
स्वार्थी जुयाः पाप यायेवं
कर्म थःगु भिके फे ला ?

थःगु कर्म दयेकेगु थहुं
भिगुजक लयाः क्याः
उपकारी जुयाः जीवन छ्यःसां
सुखया कर्म भोग याये मदै ला ?

भौतिक धनय चीमि जूसां नं
धर्मया ज्ञानय तःमि जुयाः
आचरण थःगु भिकावःसा
दुःखया भुमिर्दि ज्ञी लाइ ला ?

भौतिक धनया सुख भति दयेवं
धर्म मयासे पापजक यानाः
पापया फल भोग याये मालेवं
धर्म लुमकां दुःख लनी ला ?

साःगु दयेवं मसाःगु मयः थे
धर्म खै थ्वीवं पाप मयासे
कुशल - अकुशल थ्वीकाः थम्हं
थुगु जन्म ज्ञी भिके स्वाः ला ?

म्हासुगु स्वां

-अनगारिका माधवी

सृस्ति जूगु खः म्हासुगु स्वां छ
द्यः व मनूया छ्यनय चवनेत स्व
उत्तमगु वस्तु जुयाः स्वांमाय
जन्म जूम्ह खः स्वां छ बनय ।

भुजि जू वै, लाप्चा जू वै
छंगु वासना नतुने धकाः
स्वाय भ्वाला छं स्मृति तयाः
हाकुक बांमलाक खिफाइ धकाः ॥

दवये बहजू समाजया त्व्यःने
चितिक छाय्या फुलदानिइ तयाः
स्वःपि फुवकसिनं हाइ हाइ धायेकाः
दवये बहम्ह खः टेबुलय तयाः ॥

सछिगु गुण डु, छ स्वांयाके
छता अवगुणं त्वपुयाच्वन
सीप गुण जांगर फुवकं
लखं सिलिबलय बाःवनाच्वन ॥

विभिन्न स्वानं धैच्वनी ल्युने
भम्बः, लाप्चां भुकाच्वंम्ह
योग्य मजू तयेगु थवैत छ्यनय
कुनाकापिचाय वां छ्वःसां ज्यू ॥

तर छंगु जांगर व सीप खनी
धायेगु फुवकं लोमनावनी
हिसिचा दुगु स्वांया पहलं
फूलदान फुवकं त्वपुया बी ।

श्रीष्ट गतिविषय

[नेपालीभाषा]

बौद्ध आवाज संसदमा

२०४८ आषाढ १३, काठमाडौं-

शीलप्रार्थना एवं बुद्धपूजा भई नियमित पूर्णिमा कार्यक्रम भएको यहाँको आनन्दकुटीविहारमा भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले आफू संसदमा गएको कारण स्पष्ट गदै भन्नुभयो—“म संसदमा गएकोमा काठमाडौं बाहिर पर्यन्तका बौद्धहरूको समर्थन छ । बुद्ध जन्मेको देशमा हिन्दू राज्य घोषित भई सरकारी प्रसारका माध्यम रेडियो नेपाल र टी. भी. आदिमा दोश्रोदर्जको व्यवहार गरिएको तथा पोखराको शान्तिचर्चत्य भत्काउने र जनगणनामा बौद्धसंघ्या घटाउने जस्ता पक्षपातपूर्ण अप्रजातान्त्रिक क्रियाकलापको घोर विरोध गरी ती अवांछित क्रियाकलापप्रति संशोधन गर्ने ठूलो आवाज उठाउनुपर्ने कुरा बहुसंख्यक बौद्धहरूले बताएका छन् र संसदमा मबाट राखिने बुलन्द आवाजको लागि प्रतीक्षारत भई समर्थन जनाइराखेका छन् । म संसदमा यएको पनि राजनीतिमन्दा बौद्धजगत्को प्रजातान्त्रिक अधिकारको लागि हो ।”

सो बेला भिक्षु चुन्द महास्थविरले भगवान् बुद्ध मनोवैज्ञानिक महामानव हुन्, दुःखले पोडितहरूलाई मनो-वैज्ञानिकरूपमा सान्त्वना प्रदान गरी उढार गर्ने भगवान् हुन् भन्दै छोरा मरी विह्वल भएकी कृशा गौतमीलाई सम्झाई बुझाई शरणमा लिएको कुरा बताउनुभयो ।

आजीवन ग्राहकमा थप

२०४८ आषाढ १५, काठमाडौं-

यहाँ आनन्दकुटीविहारगुणीबाट प्रकाशित १६ वर्ष पुरानो आनन्दभूमि बौद्ध मासिकमा निम्न ३ व्यक्ति आजीवन ग्राहकमा थप भएको १) शान्तमान शाक्य, महापाः C/O हीराकाजि, पाटन २) रोहिणी मानन्धर, घटकोनारायण स्थान, काठमाडौं ३) ईश्वरमार्णसि, साबुनकारखाना लाजिम्पाट C/O मोहनकुमार ।

भिक्षु अश्वघोष राष्ट्रिय सभामा निर्वाचित

२०४८ आषाढ २१, काठमाडौं-

१६ वर्षको उमेरदेखि बुद्धधर्ममा समर्पित भिक्षु अश्वघोष नेपालमा प्रजातन्त्रको पुनर्बहालीपछि गठित संसद्को राष्ट्रियसभामा निर्वाचित हुनुपर्नेको छ ।

“संसद्को राष्ट्रियसभामा बुद्धधर्मविलम्बीहरूबाट प्रतिनिधित्व गराउनको निम्न नें० क० पा० (एमाले) ले श्री भिक्षु अश्वघोषलाई संसद्को उपल्लो सदन राष्ट्रिय सभामा पठाउने निर्णय गरेको छ । निर्णय गरी पठाउन तपाईंलाई अनुरोध छ ।” भनी नें० क० पा० एमालेको केन्द्रीय कार्यालयका सचिव केशरमण पोख्रेलद्वारा लेखिएको अनुरोध-पत्र अनुसार विना कुनै शर्त भिक्षु अश्वघोषले बुद्धधर्मप्रति राष्ट्रिय स्तरबाट कुनै प्रकारको भेदभाव नगरियोस् भन्ने आपनो आवाज संसदम्भ

आनन्दभूमि

बन्काउन राष्ट्रियसभामा जानुभई निर्वाचित हुनुभएको छ । कुनै पार्टीको सदस्यता नलिएका बहाँले चीवरवस्त्रको कदर हुने ठाउँ जहाँ पनि गएर चीवरसेंग सम्बन्धित विनयमा रही प्रतिनिधित्व गर्नु बुद्धिमूलक ने ठानेर राष्ट्रियसभामा गएको कुरा बताउनुभएको छ । यहो असार २१ गते भएको संसदमा धर्मनिरपेक्षतामाथि बोड दिई आपनो आवाज प्रस्तुत गर्नुभएको साथै आपनो विचारलाई लिखितरूपमा पनि संसदभित्र प्रस्तुत गर्नुभएको छ ।

भिक्षुसंघको पुनर्गठन

२०४८ आषाढ १४, काठमाडौं-

यहाँको अखिल नेपाल मिक्षु महासंघको भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरको सभापतित्वमा भएको साधारण-समा भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविरद्वारा स्वार्थतभावण ईशुरु भएको थियो । महासचिव ज्ञानपूर्णिक महास्थविरद्वारा प्रतिवेदन पेश गरिएको सो बेला कोषाध्यक्ष कुमार काश्यप महास्थविरद्वारा आर्थिक प्रतिवेदन पेश गरिएको थियो । सहसचिव मुदर्शन महास्थविरद्वारा अन्त्य दिँदै महासंघको अभिवृद्धिको लागि सुशाव दिन लागे गरी चिचार व्यक्ति गर्ने खुल्ला अपील गरेपछि स्वासद भिक्षुहरूमध्ये सुशोभन, बुद्धघोष, चुन्द, मैत्री, कुमार काश्यप, शीलभद्र, गुणघोष, कालुदायि र सुगन्धिले भिक्षुसंघद्वारा विनय पालनका साथ बुद्धशासन चिर-भाष्योका लागि शिक्षा र व्यवहारमा विशेष जोडिनुपर्ने अवहरू पेश गर्नुभयो ।

सो बेला भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले आफूलाई समुदायको प्रतिनिधित्व गर्न राष्ट्रियसभामा एमाले अनुरोध गरेको र राष्ट्रियसभामा चुनिएको कुरा एमालेबाट प्राप्त पत्र पनि सभामा सुनाउनुभयो ।

त्यसबेला उपस्थित भिक्षुगणले नेपाली बोडहरूको प्रति-निधित्व गर्न राष्ट्रियसभामा जानुभएकोमा नेतिक समर्थन भएको कुरा व्यक्त गरेको थियो ।

मैत्रीसूत्र पाठ गरी समाप्त गरिएको उक्त सभामा भिक्षुसंघको पुनर्गठन भई निम्नानुसारको कार्यकारिणी समिति गठन गरियो । अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सह-सचिव र कोषाध्यक्षमा क्रमशः भिक्षु महास्थविरहरू अनिरुद्ध, सुबोधानन्द, ज्ञानपूर्णिक, सुदर्शन र महानाम हुनुहुन्छ भने सदस्यहरूमा कुमार काश्यप, बुद्धघोष, शीलभद्र, मैत्री र गुणघोष रहनुभएको छ ।

५४ वर्षको संस्थाको नवीकरण

२०४८ आषाढ १५, काठमाडौं-

नेपालसम्बत् १०५७ मा स्थापना भई सो बेलादेखि निरन्तररूपमा स्वयम्भूस्थानमा भजन गर्दै आएको ज्ञानमाला भजनखलःको कार्यकारिणी समितिको पुनर्गठन भएको छ । धार्मिक र सामाजिक क्षेत्रमा सुधारका कार्यहरू गर्दै आएको शुद्ध बौद्धसंस्था यस खलःमा हाल ३४८ आजीवन सदस्य छन् । यस खलः बुद्धका उपदेशलाई मधुर एवं आकर्षक संगीतमा लयबद्ध गरी प्रचार प्रसारको माध्यम अपनाइएको यस खलःको पुनर्गठित समितिमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा सात जना सदस्यहरू क्रमशः बिजुलीमान कंसाकार, अमोघ ताम्राकार, श्यामदास मानन्धर, शान्तरत्न शाक्य, प्रकाश तुलाधर, केशरलाल मानन्धर, पुरुषोत्तम मानन्धर र ज्ञानुशोभा कंसाकार निर्वाचित हुनुभएको छ भने सचिव, कोषाध्यक्ष, सह-सचिव एवं सह-कोषाध्यक्षमा क्रमशः किरणकुमार जोशी, शान्तकुमार चित्रकार, सिंदूरमान तुलाधर र स्वयम्भू-

(बाकी पढिलो कभरको भित्री पेजमा)

प्र. अ. जि. का. का. दर्ता नं. ३४/०३४-३५

हु. द. नं. ४/०३६

नेपाल ।

काठमाडौँ,

पत्र मंजूषा ३००९

"आनन्दभूमि"

वितरण हुन नसकेमा फिरा पठाउनु होला ।

To:-

Postage Stamp

(न्हापांगु दुने पेजया ल्यं)

नागवाहाःया दाजुकिजापिनिपाखें चन्दा म्हयेगु, मालाकयाः
व्यवस्था यायेगु व पाःलाःया व्यवस्था यायेगु ज्या जूँ
खः । उत्तीर्णजूर्णि परीक्षार्थीत मध्यय् प्रारम्भिक द्वितीय
वर्षं बोर्ड प्रथम सुश्री मञ्जु वज्राचार्य, प्रारम्भिक द्वितीय
वर्षं बोर्ड द्वितीय सुश्री सञ्जु वज्राचार्य व प्रारम्भिक
प्रथमवर्षं बोर्ड तूनीय सुश्री सृजना शाक्यर्पि खः ।

सिर्पा: लःल्हात

११११ तछलाई ३, यल-

२५३५ कवःगु बुद्धजयन्तीया लसताय् कुटिसोग-
लया चन्द्रसूर्य पुस्तकालयया च्वसालय जूगु ललितपुर नम-
रव्यापी थीथी पुस्तकालयया विचय जूगु बोद्ध न्हासःलिसः
कासाय् न्हाप शाक्यर्पिह पुस्तकालय थेना, न्हापयांल्यू बोद्ध
पुस्तकालय, कुटिबाहाः व लियांल्यू जनजागृति पुस्तकालय
सलिल्छे जूगुली सांसद् सिद्धिलालसिंहपाखें रनिंग शीलड व
पदक सिर्पा: लःल्हात । नापं बोद्ध संस्कृतिश्रध्ययन
केन्द्रियात सान्तवना पुरस्कार न लःल्हात । १३ गू पुस्त-
कालय व कलबपाखें व्यतिकाःगु उगु कासाय् हीराकाञ्जि
सुजिकाःपाखें तःधंगु सल्लाह व रवाहालि प्राप्त जूगु खः ।
थथे हे पुरस्कारया लामी न्यासः, स्वसः व निसः दां याना
जम्मा द्वःछि थनया वनवाहाःया जितबहादुर वज्राचार्य-
पाखें दुहांवःगु खः ।

बुद्धप्रतिमा प्रदान

११११ दिल्लाई ६, स्थाइजा-

थनया फेदीलोलाय् दयेकूगु बुद्धमन्दिरय् येवा
मिक्तु मैत्री व जनवाहाःत्वाःया हीरादेवी कंसाकारव
दायकत्वय् भोजपुरया हेमबहादुर इयां दयेकूगु बुद्धप्रतिमा
उखेपाखे छ्वःगु दु ।